

DE LA EUROPA FIRMELOR LA FIRMELE EUROPENE

Euroeconomia XXI

„Cea dintâi condiție
a fericirii este
liniștea sufletului.”
Nicolae Iorga

BILUNAR FINANCIAR-ECONOMIC

nr. **606, 607** anul XXII vineri, 3 aprilie 2026

Berlin - locul unde și-au dat întâlnire Târgul de turism cu Anul Brâncuși

Virgil NICULA

Since 1966, ITB Berlin (Internationale Tourismus-Börse) has been the leading platform for the global tourism and travel industry. Under the motto “Discover the stories behind 60 years of legacy”, ITB Berlin 2026 once again welcomed over 5,600 exhibitors from 166 countries and approximately 100,000 visitors, ranging from international tourism organizations and airlines to luxury hotel chains and emerging startups in the travel technology sector.

2,3,8

De la sapă la tabletă: de ce întârzie „Agricultura 4.0” în satele românești?

drd. Diana-Maria
BRANGA

Although global agriculture has entered the era of drones, smart sensors, and artificial intelligence, in many Romanian villages the traditional tools still dominate the landscape.

9

Istorie economică

1938: ultima toamnă de pace

Dan POPESCU

- Munchen, un însemnat succes nazist -

- secvențe din culisele marii amăgiri și imensei deziluzii -

Conferința de la Munchen, 1938

4,5,6,7

1938: the last autumn of peace (behind-the-scenes footage of the great deception and immense disillusionment)

„Soarta este șansa celor slabi și opera celor puternici”. Nicolae Titulescu

Dorel
Morândău

9

**Spiritul și
respirația
Respirația, esența
universului**

De ce startup-urile ar trebui să pornească
de la 0% equity

10

Costin Feneșan, Banatul văzut de străini 1770-1800

Apărută în anul 2025 la Editura de Vest din Timișoara, cartea cercetătorului și istoricului Costin Feneșan este o propunere științifică extrem de valoroasă de cunoaștere a Banatului ultimului sfert de secol al XVIII-lea în viziunea unor călători străini avizați despre oameni și locuri din Banatul de altădată.

Alexiu TATU

11

Sfintele Sărbători Pascale
să vă aducă liniște în
suflet, multă bucurie,
sănătate, fericire și
puterea de a dăru și ajuta
semenii. Sărbători fericite!

Virgil NICULA
urmare din pagina 1

"Trebuie să încerci neconținut să urci, dacă vrei să poți să vezi departe".
Constantin Brâncuși

În fiecare an în perioada 1-8 martie la Berlin se întâlnesc actorii din turism la cel mai mare târg de turism la nivel mondial. Din 1966, ITB Berlin (Internationale Tourismus-Börse), este platforma principală pentru industria globală de turism și călătorii. ITB Berlin a început în 1966, impunându-se rapid ca unul dintre cele mai importante târguri de turism din lume. La prima ediție au participat un număr restrâns de expozați, printre care RFG, Brazilia, Guinea, Irak, Egipt, și România a fost prezentă, marcând începutul promovării sale turistice internaționale. De la lansarea sa în 1966, târgul a crescut constant, în 1973 participând peste 60 de expozați, iar în 1976 numărul acestora a crescut la 89. În anul 1996 numărul de state care au participat a fost de 174, marcând astfel și momentul în care târgul de la Berlin a devenit cel mai mare din lume. La ediția din 2025 a fost înregistrat și un număr record de participanți, respectiv peste 180.000 de vizitatori.

Sub motto-ul
"Descoperiți poveștile
din spatele a 60 de ani
de moștenire",

ITB Berlin 2026 a primit din nou peste 5.600 de expozați, din 166

de țări și cca. 100.000 de vizitatori, de la organizații internaționale de turism și companii aeriene la lanțuri hoteliere de lux și startup-uri emergente din domeniul tehnologiei turismului. Evenimentul oferă o imagine de ansamblu de neegalat asupra întregului lanț valoric al turismului, organizat meticolos atât pe destinații geografice, cât și pe segmente de piață specializate precum turismul de aventură, călătoriile de afaceri, călătoriile de lux, turismul medical, tehnologia călătoriilor ș.a.

În paralel cu zona expozițională, în cadrul Bursei de turism are loc anual Convenția ITB, având ca temă „Conducerea turismului în echilibru”, unde s-au reunit peste 400 de specialiști care au discutat despre modelele de afaceri sustenabile, tendințele și inovațiile care modelează viitorul călătoriilor, impactul inteligenței artificiale și schimbarea comportamentelor consumatorilor. Fiind un eveniment exclusiv comercial, ITB Berlin rămâne platforma esențială pentru networking la nivel înalt, negocieri de contracte de milioane de dolari (euro) și dezvoltarea tendințelor care vor defini următoarea eră a călătoriilor globale.

Fiind cea mai importantă platformă B2B din industrie, aceasta oferă oportunitatea unică de a întâlni întreaga lume într-o singură locație, facilitând generarea de clienți potențiali de înaltă calitate și consolidarea relațiilor comerciale internaționale. Indiferent dacă participanții sunt cumpărători care caută următoarea destinație „nedescoperită” sau furnizori de tehnologie care prezintă soluții de rezervare bazate pe AI, ITB oferă vizibilitatea și accesul către factorii de decizie pe care niciun alt eveniment nu le poate reproduce.

România va fi promovată în 2026 la unele dintre cele mai importante târguri de turism din lume, după ce Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului (MEDAT) a aprobat lista manifestărilor expoziționale la care țara noastră va participa cu stand național. Prioritatea întâia include târguri de turism de referință, organizate pe piețe-țintă cu potențial ridicat și impact major asupra fluxurilor turistice și relațiilor B2B. Printre acestea se numără: Turism&Travel Expo – Chișinău, Republica Moldova; ITB –

Berlin, Germania; Salon Mondial du Tourisme – Paris, Franța. Urmează o serie de târguri de profil precum: KITF - Almatî, Kazahstan; IMEX - Frankfurt, Germania; ITB - Shanghai, China; Arabian Travel Market – Dubai și Emiratele Arabe Unite ((anul acesta probabil vor fi anulate din cauza răboiului din Golf); Tour and Travel - Varșovia, Polonia; TTG Travel Experience – Rimini, Italia; World Travel Market (WTM) - Londra, Regatul Unit; IBTM – Barcelona, Spania. Prioritatea a doua vizează târguri de turism la care participarea României va fi stabilită ulterior, în funcție de bugetul disponibil, oportunitatea și potențialul fiecărui eveniment. Pe această listă se află: Tourest – Tallinn (Estonia), Salon des Vacances – Bruxelles (Belgia), Utazás – Budapesta (Ungaria), AITF – Baku (Azerbaidjan) ș.a.

România, prin MEDAT,

a fost prezentă și în acest an cu un stand național în care au fost prezenți 30 de parteneri co-expozați, agenții de turism, hotelieri, asociații de profil, organizații de management al destinației și autorități locale. Participarea din acest a avut ca obiectiv consolidarea prezenței României pe piața germană – principala sursă de turiști străini pentru țara noastră – și este orientată către întâlniri de lucru, cooperare B2B și încheierea de parteneriate comerciale.

În premieră, proiectul „Via Transilvanica – Drumul care unește” face parte din portofoliul de expozați prezenți la standul României. Proiectul este promovat la ITB ca exemplu de turism activ și sustenabil, fiind evidențiat potențialul țării noastre pentru drumeții, ciclism și experiențe în natură – segmente pentru care piața germană manifestă un interes constant. Germania rămâne o piață prioritară pentru turismul românesc. România demonstrează o creștere solidă și constantă ca piață sursă pentru turismul german, evoluând de la 290.254 de sosiri în 2022 la un record de peste 433.000 în 2025. În perioada 2023–2025, piața turistică din România a înregistrat o evoluție pozitivă în ceea ce privește vizitatorii din Germania, aceștia reprezentând constant o pondere semnificativă, de aproximativ 9,5% – 10,4%, din totalul turiștilor străini, clasându-se totodată pe primul loc în România. Interesul publicului german vizează turismul cultural, drumețiile, city-break-urile, litoralul, turismul rural și ecoturismul, inclusiv Delta Dunării – segmente în care oferta României este competitivă și diversificată. Conectivitatea aeriană susține această dinamică, prin zboruri directe, facilitând călătoriile rapide și frecvente. Pe durata târgului, la stand au fost difuzate spoturi realizate de jurnalistul britanic Charlie Ottley, care pun în valoare

patrimoniul natural și cultural al României. Filmele au fost difuzate internațional, pe BBC News, campania de promovare derulată obținând o rată de recunoaștere de 59%. Acestea surprind România pe parcursul celor patru anotimpuri – primăvara, vara, toamna și iarna -, ceea ce îi subliniază caracterul de destinație permanentă, care poate fi vizitată în orice sezon. Prin imagini au fost promovate și formele de turism specifice țării noastre, amintite anterior, care pot fi de interes pentru turiștii germani. Experiența a fost completată și de realitatea virtuală, care îi ajută pe vizitatorii de la stand „să călătorească” instant în România.

În data de 5 martie, România a participat la cea de-a XI-a ediție a *Donasalon – Salonul Dunării*, organizat de reprezentanța landului Baden-Württemberg la Berlin, în cooperare cu Ambasada Bulgariei, țară care a preluat președinția SUERD – Strategia Uniunii Europene pentru Regiunea Dunării pentru anul 2026, care a inclus promovarea ofertei turistice și acțiuni de networking. Componenta gastronomică, ca parte integrată a ofertei turistice, a completat prezența României la ITB Berlin. În cea de-a doua zi a târgului, invitații au avut parte de o experiență culinară dedicată regiunii Banat. Sub conceptul „*Bunătați din șpăisul Bănățean*”, Visit Timiș și Horetim, alături de partenerii din proiectul „Banat – Regiune Gastronomică Europeană 2028”, a fost oferit un bufet cu produse specifice zonei. Din inițiativă au făcut parte: Ursus Breweries (prin brandul Timișoreana), Cramele Recaș, Crama Aramic, Crama Petrovaselo, Restaurant Casa del Sole, Nora Carmangerie, Brutăria Moara Maria și Ferma țolea. Programul de degustări a fost completat de vinuri oferite de Vinarte, Domeniile Catleya și Vinju Mare, precum și de produse tradiționale furnizate de Avi-Gis, Hanul Vatra și Răureni.

Cu ocazia târgului de turism de la Berlin, în cadrul conferințelor aferente, sunt prezentate datele statistice oficiale despre circulația turistică înregistrată în anul anterior. Până acum au fost publicate doar previziuni sau estimări și de aceea acest eveniment este așteptat cu nerăbdare de către toți actorii globali din turism.

Turismul este, poate mai mult decât orice alt sector, un barometru al atractivității unei societăți: arată cât de deschise sunt economiile, cât de atractive sunt locurile și câtă încredere au oamenii în viitor. Privit prin acest barometru, anul turistic 2025 ridică pentru România câteva întrebări incommode. Astfel, în contextul în care turismul global și cel european în special, a înregistrat anul trecut o creștere solidă, Româ-

nia a fost printre puținele țări care au stagnat. Cererea globală pentru călătorii a rămas puternică în 2025, OMT confirmând o creștere de aproximativ 4% a sosirilor internaționale față de 2024, cu depășirea pentru prima dată a pragului pre-pandemic. Redresarea piețelor asiatice, mobilitatea continuă din America de Nord și Europa au contribuit la această performanță solidă. Creșterea nu a fost uniformă, ca urmare a faptului că instabilitatea geopolitică, inflația și costurile ridicate de transport au afectat anumite regiuni. Călătoriile au devenit mai selectivi, optând pentru destinații care au înregistrat un raport calitate-preț superior și pentru experiențe autentice, în afara circuitelor de masă -tendință care a avantajat destinațiile cu produse turistice bine definite. Cheltuielile turiștilor au depășit ritmul de creștere al sosirilor, indicând o tendință pozitivă de creștere a veniturilor per vizitator. Sustenabilitatea a trecut de la angajament declarativ la practică operațională. Digitalizarea a avansat rapid: utilizarea inteligenței artificiale pentru servicii-clienți, prognozarea cererii și managementul destinațiilor au devenit o practică standard pentru marii operatori.

Numărul de sosiri în structurile de primire turistică din România au însumat 13,9 milioane de persoane în 2025, în scădere cu 2,4% față de 2024, - un an record (14,2 milioane de sosiri). Înnoptările înregistrate au totalizat 29,7 milioane, în scădere cu 1,7% față de anul precedent, iar coeficientul de utilizare a capacității de cazare a coborât la 29,8%. Piața a rămas puternic dependentă de turismul intern: turiștii români au reprezentat 81,4% din totalul sosirilor. Cele mai multe sosiri ale turiștilor străini au provenit din Germania (246.500), Italia (225.000), Israel (182.600), SUA (151.400) și Marea Britanie (150.600). Grecia rămâne destinația preferată, aleasă de 26% dintre turiști, fiind urmată de Bulgaria (17%), Turcia (15%) și Italia (13%). Cca. 42% dintre românii chestionați au declarat că bugetul alocat vacanței a fost cu 10–30% mai mic față de anul anterior. Șase din zece turiști români au ales în sezonul estival 2025, sejururi între 320 și 500 de euro pentru o săptămână, cu zboruri charter de maxim două ore. Cu toate acestea, cheltuielile înregistrate de turiștii români pentru călătorii în afara țării au atins un nou record, depășind pentru prima dată 10 miliarde de euro (bilete de avion, cazare online, plăți cu cardul, plus cheltuielile efectuate în destinații), semn că numărul celor care pleacă continuă să crească. Încasările din turismul internațional s-au cifrat la 5,38 miliarde de euro, ceea ce înseamnă un deficit de 4,62 miliarde euro, în creștere cu aproape un

miliard față de 2024. Acesta a diminuat practic înregul excedent generat de exporturile de servicii, IT&C (6,4 mld. EUR) și de transport (5,6 mld. EUR). În acest context, putem afirma că turismul a devenit, în 2025, principalul factor de deteriorare a balanței serviciilor din contul curent al României, reducând contribuția pozitivă a exporturilor de servicii la echilibrul balanței de plăți. În perioada 1976-1980, România primea peste 3,4 milioane de turiști străini. Astăzi, după mai bine de patru decenii primește cca. 2,6 milioane. România este singura țară din Europa care atrage mai puțini turiști internaționali decât în perioada comunistă. Și să nu uităm, cum am mai scris, că de la ora 22 se încheieau majoritatea unităților de alimentație și agrement. Albania - o țară care în 1990 era complet închisă lumii, - a atras 12,47 milioane de turiști străini în 2025, în creștere cu 6,6% față de 2024. Ungaria a depășit 20 de milioane de vizitatori în structurile de primire, un record absolut, având în vedere că oferta turistică a acesteia nu include destinații ca litoralul sau Delta Dunării. Durata medie a sejurului este unul dintre cei mai relevanți indicatori ai turismului. În majoritatea destinațiilor europene comparabile, turiștii rămân între trei și patru zile, din păcate, la noi acest indicator se cifrează la 2,1 zile, cifră specifică și pentru zona Sibiu. Problema nu este lipsa atracțiilor, ci lipsa unor produse turistice integrate care să transforme vizita într-un sejur. Prin programul Sibiu - regiune gastronomică europeană în 2019, s-a urmărit și creșterea duratei medii a sejurului în zona Sibiu, dar efectele nu au fost cele scontate. Un rol determinant în evoluția turismului intern l-a avut diminuarea numărului de vouchere pentru bugetari în anul 2025, care a fost un an destul de dificil, plin de tensiuni financiare, cu o presiune pe bugetele familiilor din cauza inflației și costurilor ridicate ale vieții. Intrarea României în spațiul Schengen cu granițele terestre, în ianuarie 2025, a fost privită ca o oportunitate pentru stimularea turismului de incoming. Efectele depline necesită însă timp și politici de susținere. Dacă turismul este barometrul unei societăți, atunci cifrele anului 2025 arată că România nu duce lipsă de potențial - ci de claritatea cu care știe să-l transforme într-o destinație responsabilă.

La standul României,

a fost prezentă și Asociația Județeană de turism Sibiu. AJTS a obținut recent statutul oficial de Organizație de Management al Destinației (OMD) la nivel județean, după o activitate de 21 de ani în domeniu. Recunoașterea, acordată de Ministerul Economiei, Digitalizării, Antreprenoriatului și Turismului, validează eforturile constante de valorificare a potențialului turistic regional și marchează o etapă

strategică în evoluția destinației Sibiu prin consolidarea cadrului de colaborare între sectorul public și cel privat. Acest nou statut este rezultatul unui parcurs ce include proiecte de anvergură, precum programul Sibiu - Capitală Culturală Europeană 2007, unde asociația a gestionat sistemul de informare și promovare, și Sibiu Regiune Gastronomică Europeană 2019. Portofoliul AJTS cuprinde realizarea a cinci itinerarii culturale și dezvoltarea unor programe dedicate ecoturismului și sustenabilității, precum „Anii Drumetiei” și „Colinele Transilvaniei”, inițiative recente, precum proiectele „Look Up” și „European Tourism Going Green”, care vizează transformarea sustenabilă a afacerilor din turism și adaptarea acestora la noile cerințe ale pieței. Reprezentanții organizației și ai Consiliului Județean Sibiu subliniază că dezvoltarea turismului necesită o construcție pe termen lung, bazată pe parteneriate între comunități, administrații, antreprenori și promotori locali. De-a lungul celor peste două decenii, activitatea AJTS a beneficiat de sprijinul unor parteneri internaționali precum USAID, Interreg Europe și European Cultural Tourism Network. Pe lângă proiectele strategice, asociația a inițiat și programe cu impact comunitar direct, un exemplu fiind „Mic Dejun Sibian”, menit să consolideze identitatea gastronomică locală.

Cu ITB Innovators,

cel mai important târg comercial de turism din lume pune în lumină expoziții care abordează provocările cheie din industria turismului cu soluții inovatoare - de la concepte sustenabile la experiențe de călătorie personalizate. Indiferent dacă subiectul este legat de operațiunile hoteliere, comunicarea cu oaspeții, generarea de oferte, marketing sau sustenabilitate, obiectivul comun al ITB Innovators 2026 a fost de a regândi fundamental procesele cheie din turism. Soluțiile lor abordează domenii în care fluxurile de lucru complexe, procesele manuale și silozurile de date încetinesc progresul - și în schimb utilizează tehnologii, în special inteligența artificială, pentru a obține o eficiență sporită, decizii informate și a crea servicii personalizate. Astfel, tehnologia devine un factor determinant pentru modele de afaceri mai rezistente, interconectate și sustenabile în turism. Adesea, când vorbim despre inovație, ne gândim imediat la tehnologii noi, inteligență artificială, platforme digitale. Dar inovația nu înseamnă doar atât. „Inovarea înseamnă, de asemenea, - și poate mai presus de toate - schimbarea modului în care gestionăm teritoriile și destinațiile turistice. Înseamnă trecerea de la o logică pur cantitativă la o viziune mai echilibrată, capabilă să pună comunitățile locale, calitatea vieții locuitorilor și sustenabilitatea pe termen lung în

centrul atenției. În turism, inovația poate însemna regândirea modelelor de guvernare, încurajarea colaborării între sectorul public și privat și construirea unor experiențe autentice care respectă identitatea locurilor. Înseamnă să crezi nu doar valoare economică, ci și socială și de mediu. Cu alte cuvinte, nu este suficient să digitalizăm: trebuie să schimbăm perspectiva” (Sonia Ferrari, Professor of Tourism Marketing and Place Marketing at University of Calabria, Italy).

O particularitate a târgului

din acest an a fost legată de faptul că standurile țărilor din Orientul Mijlociu au fost mult mai goale decât în anii precedenți, atât ca expoziții, cât și ca vizitatori. Incertitudinea prelungită din Orientul Mijlociu reconfigurează fluxurile globale de călătorii, determinând pasagerii să evite nodurile aeriene tradiționale, hub-urile din Golf, precum Dubai, Doha și Abu Dhabi. Această schimbare structurală, dublată de o creștere masivă a costurilor operaționale, redirecționează cererea către puncte de tranzit din Europa și Asia, precum Londra, Frankfurt, Paris, Amsterdam, Singapore, Hong Kong și Tokyo, forțând companiile aeriene să își ajusteze rapid orarele și strategiile comerciale. Creșterea prețului combustibilului pentru aviație reprezintă principala provocare economică a sectorului. Pe fondul închiderii parțiale a Strâmtoării Ormuz, cotațiile au urcat de la aproximativ 81,99 EUR pe baril la jumătatea lunii februarie la peste 150 EUR în prezent. Tarifele au crescut în ultima perioadă, iar rutele au devenit mai lungi din cauza coridoarelor aeriene închise, reducând gradul de utilizare a aeronavelor pe zborurile long-curier. Deși cererea rămâne momentan solidă, persistența conflictului ar putea orienta consumatorii către călătorii mai scurte și bugete reduse. Costul ridicat al zborurilor pe distanțe lungi îi determină pe europeni să aloce resurse pentru experiențe premium mai aproape de casă. Destinații consacrate precum Spania, Portugalia și Italia înregistrează în schimb volume solide, interesul extinzându-se și către orașe secundare sau zona Mării Adriatice, turiștii preferând siguranța și rutele directe.

Popularitatea regiunii mediteraneene este în creștere în contextul modificării planurilor de călătorie, în timp ce zborurile directe către Asia și Caraibe au beneficiat, de asemenea, de noul context. Pe termen mediu, experții anticipează o schimbare în structura cererii europene. Sosirile

internaționale ar putea scădea ușor, însă pierderile vor fi atenuate de creșterea turismului intern și intra-regional. Deși situația este dinamică, operatorii hotelieri trebuie să dea dovadă de flexibilitate pentru a profita de fluxurile actuale, având în vedere că destinațiile din Orientul Mijlociu ar putea recupera din cota de piață odată cu detensionarea situației politice. Viitorul turismului în Orientul Mijlociu va fi modelat nu doar de marketing și infrastructură, ci și de pace, guvernare, mobilitate și încredere. Imaginea Dubaiului ca loc de investiții imobiliare pentru bogații lumii se clatină, după ce a devenit una din țintele predilecte ale iraniienilor, care folosesc acest prilej pentru a pedepsi legăturile strânse ale Emiratelor cu Statele Unite. Deși beneficiază de sisteme de apărare antiaeriană moderne, datorită asocierii cu americanii, riscul constant al bombardamentelor a speriat investitorii. Astfel, volumul tranzacțiilor imobiliare în EAU au scăzut cu până la 49% de la începutul conflictului din Orientul Mijlociu, informează Reuters. În consecință, proiectele imobiliare din Dubai au ajuns să se ieftinească cu până la 15%. În scenariul cel mai pesimist, prețurile proprietăților ar putea scădea în medie cu 7% anual în perioada 2026-2028. În ultimii 5 ani, boom-ul imobiliar din EAU s-a clădit pe opulență și scutirile de taxe acordate de Emirate.

Împreună cu colegii Cosmin Tileagă și Mihai Gabriel Cristian am vizitat și în acest an Târgul de turism de la Berlin, urmând itinerarul Brno - Berlin - Viena. În premieră am vizitat orașul ceh Brno, spre deosebire de alți ani în care prima oprire (vizită) o făceam la Praga. Despre Berlin și Viena am mai relatat ca și destinații turistice de renume, așa că ne vom opri la orașul ceh care a fost primul popas din itinerariu. Brno (în cehă *Brno*, în germană *Brünn*) este cel de-al doilea oraș ca mărime din Cehia. Etimologia numelui nu este clară, cel mai probabil fiind dintr-un cuvânt vechi slav, *brnie* (noroi) sau *brniti* (a fortifica). Explicații alternative fiind dintr-o limbă celtică, vorbită în regiune înainte de venirea slavilor și germanilor. Dacă această explicație este adevărată, atunci ar putea să însemne *deal*, fiind înrudit cu galezul *bryn*.

Brno

este situat în sud-estul țării, la confluența râurilor Svitava și Svratka. Orașul este cel mai important loc din punct de vedere politic și cultural al regiunii Moravia de Sud, cu o populație de peste 1,3 milioane locuitori.

În același timp, reprezintă și centrul provinciei Moravia, una dintre regiunile istorice ale Coroanei Cehice. Este situat la o răspântie a unor vechi drumuri comerciale care au unit civilizațiile din nordul și sudul Europei vreme de veacuri. Brno are o istorie lungă și fascinantă care datează din perioada medievală. Orașul a jucat un rol important în regiunea Moraviei și a fost odată un oraș regal. Astăzi, această istorie este vizibilă în arhitectura și monumentele sale. Brno a fost numit oraș în 1243 de Václav I al Boemiei, dar zona a fost locuită din secolul al V-lea. În timpul revoluției industriale, orașul a fost unul dintre centrele industriale cele mai importante din Moravia, ceea ce a dus la crearea unor suburbii în afara zidurilor orașului. În timpul primei republici Cehoslovace (1918-1938), în Brno s-a înființat universitatea Masaryk. La Brno sunt înmușcați 1.569 militari români căzuți în luptele pentru eliberarea Cehiei și Slovaciei.

Principalele atracții din Brno sunt Primăria orașului vechi, Piața Libertății, Piața pătratată de legume, Castelul Spielberk, Catedrala Sfinții Petru și Pavel, Biserica Sfântul Iacob, Mănăstirea Capucinilor, Observatorul Planetariu, Teatrul Magen, Teatrul Janáček, Muzeul Tehnic Brno, Galeria și muzeul Moravia, Muzeul Culturii Romilor, Carstul Moraviei, Castelele Pernstein, Veveridge și Austerlitz, Grădina zoologică, Parcul Luthanski ș.a.

Orașul găzduiește Vila Tugendhat, un sit patrimoniu mondial UNESCO din 2001, proiectat de arhitectul Ludwig Mies van der Rohe. Această vilă este considerată una dintre cele mai importante clădiri moderne din lume. Iubitorii de arhitectură vizitează frecvent Brno-ul special pentru a vedea această capodoperă. „Silicon Valley ceh” este, de asemenea, un centru în creștere pentru cercetare și tehnologie. În plus, faimoasele târguri comerciale din Brno atrag în mod regulat lideri de afaceri și antreprenori din întreaga Europă Centrală. Unul dintre motivele mai neobișnuite pentru a vizita Brno este rețeaua sa subterană. Sub centrul orașului, există pivnițe istorice, tuneluri și spații de depozitare care datează de secole. Ossuarul Brno este unul dintre cele mai mari ossuare din Europa. Conține rămășițele a mii de oameni și oferă o experiență reflectivă. Labirintul de sub Piața de Legume este o altă atracție interesantă. Aceste coridoare subterane au fost folosite odată pentru depozitarea alimentelor, vinului și berii. Astăzi, sunt deschise vizitatorilor care doresc să exploreze o altă fațetă

continuare în pagina 8

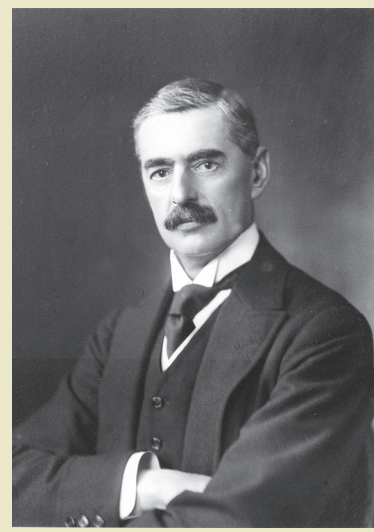
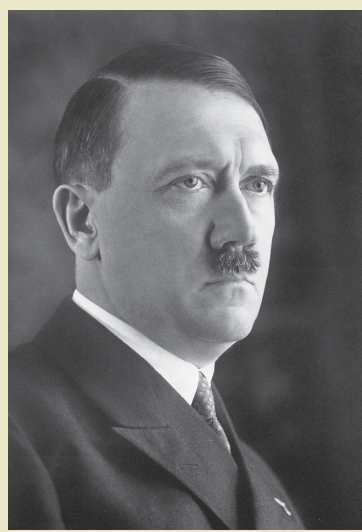
Dan POPESCU

urmare din pagina 1

14 iulie 1936. O sărbătoare cum Parisul nu a mai văzut de mulți ani. Printre altele, 200 de „avioane moderne” ale generalului **Vuillemin** au survolat Champs Élysées-ul, pe urmă motorizate care au extaziat - tancuri grele cu numărul de regiment, secret militar, acoperit, autoșenilete, mitraliere, de 75 și 195, tractate smulgând cu șenilele lor bitumul bulevardelor pariziene. Și câte și mai câte. O etalare de putere serenică care, potrivit estimărilor unor generali, trebuia să-l impresioneze pe Hitler la ora când trupele sale au început să reocupe masiv Renania. Iar la tribună, alături de președintele **Albert Lebrun**, se afla un prim-ministru socialist, **Leon Blum**, șeful Frontului Popular, la putere de 40 de zile, precum și, pentru prima oară, un bărbat mititel și rotofei, vice-președinte al Camerei, deputatul comunist **Jacques Duclos**. Când unii cetățeni din mulțime au strigat „Trăiască armata”, alții, tot de acolo, i-au corectat cu vehemență: „Trăiască armata poporului”.

...În fapt, în Franța se petrecuseră mari schimbări politice. Marea criză economică mondială declanșată inițial în Statele Unite, unde a făcut formidabile ravagii, a atins Franța cam din 1932, după ce făcuse ravagii la fel de mari în Germania mai ales, dar și în Marea Britanie. În Hexagon, cam până în 1935, de la cifre mici, numărul șomerilor s-a ridicat la peste 800 de mii de oameni. Trebuiau, dar, măcar niște speranțe, stânga, cu revendicările ei sociale, adusă aproape de putere și chiar la putere. În suși **Pierre Laval**, prohitleristul și condamnatul la moarte de mai târziu, executat după o apărare a sa dramatică, a dat tonul astfel: în mai, 1935, ca mare demnitar francez, a semnat la Moscova pactul franco-sovietic, rugându-l, totodată pe Stalin să facă presiuni asupra comuniștilor francezi pentru a înceta agitația lor antinațională. Stalin s-a conforma, iar, de azi pe mâine, militanții lui **Maurice Thorez** și **Jacques Duclos** au devenit patrioți înflăcărați, reclamând o armată franceză puternică care să facă față provocărilor hitleriste. Mai multe partide importante s-au unit sub deviza „L'amour de la République”. În 14 iulie 1935, într-o mare adunare populară, cu sute și sute de mii de oameni, între Piața Bastiliei și Portes de Vincennes, umăr lângă umăr fruntașii politici precum burghezii **Pierre Cot**, **Jouhaux**, **Daladier**, socialistul **Blum**, comuniștii **Marty**, **Thorez**, de orientări pregnant diferite până atunci, au făcut un jurământ comun sacru, „să rămână uniți pentru a dezarma și dizolva liگیle răzvrătite, să apere libertățile democratice, să dea pâine muncitorilor, de muncă tineretului, iar lumii o mare pace mondială”. „Armata s-a reconciliat cu poporul, drapelul roșu cu drapelul tricolor, Marseillaise cu Internaționala”, scria „L'Humanité”. Așa și era.

1. N-ajungea, totuși. Erau desigur intenții și vorbe frumoase, dar

Adolf Hitler, Benito Mussolini, Neville Chamberlain, Edouard Daladier

împlinirea țințelor menționate cerea bani mulți pe care, chiar o mare putere cum era Franța, nu prea îi avea la momentul respectiv. Economia era încă slăbită de criză, colonialismul aducea bani dar și costa, bonzii marilor societăți și corporații nu prea erau dornici să-și diminueze profiturile, statul avea multă birocrație, fascismul era și el prezent etc. Așa că intențiile și vorbele frumoase au cam rămas, în esență, intenții și vorbe frumoase, fără o mare acoperire faptică. Țara Cocosului Galic sângerase profund și puternic în Marele Război, cum spuneam criza a fost precum criza, și ea cu plăgi adânci, iar revenirea, la nivelul economic și militar necesar și așteptat pentru o mare putere, cum fusese Franța, nu a prea fost vizibilă. Socialul costa iar democrația costa și ea etc. Nu puțin detalii erau mai mult decât grăitoare.

...În anumite privințe, pentru Hexagon, lucrurile se îndreptau pe un făgaș bun. Dacă productivitatea în Franța era mai scăzută sau mult mai scăzută decât era în SUA - ceea ce l-a făcut pe jurnalistul și cercetătorul **Jean Jacques Servan-Schreiber** să scrie și să publice în 1980 celebra sa carte „Le defi americaine”, situația pe productivitate rămânând cam aceeași (în fapt, Schreiber referindu-se mai mult la o economie a viitorului bazată pe inteligență, prelucrări înalte, inventivitate etc.) - în alte direcții, mai ales social, Franța se pare că prospera. Concediile plătite salariaților de la public și privat erau încă în plină noutate. Oameni modești plantau cortul lor ca o idee de revanșă față de opulența cu bani, pe plajele elegante ale „Midi”-ului, când deja camerele pentru închiriat ale particularilor nu mai făceau față unei cereri extinse. Nimic la Juan-les-Pins, unde fuseseră ocupate până și podurile, nimic la Nisa înainte de septembrie, la fel la Deauville. Se făcea coadă în gări, unde fusesse nevoie să se dubleze ghișeele, se făceau cozi la Agențiile de voiaj, se putea vizita Roma pentru mai multe zile pentru o mie de franci casă-masă, Mont-Blanc-ul. Oamenii plecau în concediu cu inima ușoară, veseli și fericiți... Iar revista militară „strălucitoare” de la Versailles, în fața suveranilor englezi în vizită în Franța,

a fost în măsură să-i remonteze pe cei mai pesimiști. „Avem forță!”

Din păcate, mai cu fereală, circulau știri potrivit cărora puterea de foc a unui batalion francez era - rămăsese - sensibil egală cu cea a unui divizion din 1914. Deși Churchill scris în „Paris - Soir” că „se vedește un lucru unic în soldatul francez. El este produsul a o sută de ani de libertate politică și religioasă și al proprietății sale asupra pământului pe care-l lucrează...”, iar publicul local se extazia în fața noului avion Morane pe care ministrul Aerului, Guy La Chambre, îl prezenta în detaliu, o mare parte din armamentul general era desuet, instrucția și pregătirea militară nu răspundeau unor cerințe moderne, uneori tancul și motorizatele, subestimate, dar nu de către De Gaulle, erau trecute cu vederea în fața cavaleriei, economia, așa cum era, neputând susține progresul general și nou al armatei. Iar dincolo de fațadă, erau greve, nemulțumiri, unele lipsuri pe care oamenii de rând - și nu politicienii - nu le puteau trece cu vederea... Iar în 31 iulie 1938, într-un Paris golit de o bună parte din locuitorii săi plecați în viligiatură, mai multe autocare de turiști străini au fost blocate, în drum spre Panthéon, de către un cortegiu mișcându-se încet și trist. Era cel al unor foști combatanți care se manifestau pentru pace, în amintirea lui Aristide Briand și Jean Jaures. Dintre participanți, mulți erau mutilați pe viață. „La fel ca Briand, jurăm să fim pelerini păcii!” „Opriți bluff-ul fascist prin pace, și nu prin război!” Dar cine să-i bage în seamă. O ultimă deviză, era „Negociați în Cehoslovacia!”, vădindu-se în scurt timp de actualitate.

2. În Anglia, acum. După Primul Război Mondial, Marea Britanie, ieșită victorioasă alături de Franța, Statele Unite, Italia etc., a avut, totuși, mari probleme. Chiar dacă nu a avut lupte pe teritoriul ei. Oricum. O economie slăbită de război, cu o reconversie către pace destul de dificilă, cu un sistem colonial care nu prea mai asculta, precum înainte, de metropolă. La fel ca și pentru Franța, trupele coloniale văzuseră „omul alb” sângerând, bătut, murind pe fronturile de luptă cu germanii și

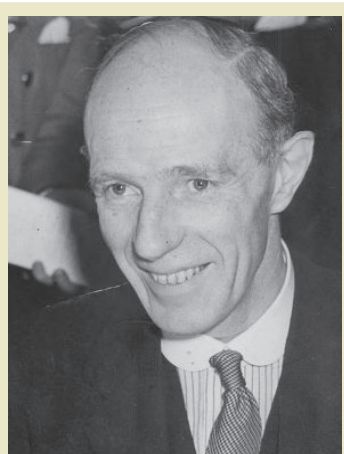
austroungarii, îi văzuseră înfometat, bolnav, trist, decepționat, slăbit, nu mai era „Zeul”, stăpânul atotputernic de altădată. Dobândirea independenței pentru colonii devenise un țel deja pronunțat, relațiile cu metropola cu greu mai puteau fi cele de altădată, de subordonare în nu puține cazuri fără crâcnire, deși mai mereu India luptase altfel etc. De asemenea, Anglia avea datorii mari către Statele Unite, care o împrumutase cu bani de câte ori avusesse nevoie.

Tot aici, în Anglia, a fost dată „Legea votului universal”, Partidul Liberal a dispărut de pe eșichierul politic, conservatorii și laburistii fiind elementele cele mai importante. Demobilizarea „subită” a unui mare număr de oameni, la încetarea luptelor, oameni dintre care, unii, nu-și mai găseau locul în noua economie, cu o tehnică dezvoltată datorată, în bună parte, economiei de război, bugetul umflat și dezechilibrat datorită datorilor externe contractate precum și de la populație, aceasta din urmă sărăcită și săracă, deplasările, inerente sau nu, în structura industriei generau, alături de cele arătate, un număr tot mai mare de șomeri. S-a introdus o „alocație de șomaj”, dar aceasta nu rezolva problema. Flota comercială fusese părăsită multă vreme și își revenea cu greu. O anumită redresare economică s-a produs între 1931 - 1935, deja începuseră să fie diminuate urmările marii crize mondiale din 1929 - 1933 ce lovise sever Anglia, iar cel ce a produs astfel a fost ministrul de Finanțe Neville Chamberlain, printre altele renunțând și la păstrarea echilibrului aur-liră, dar și abandonând liberul schimb. Și au mai fost atâtea.

Nu trebuie uitat nici faptul ce complica, întrucâtva, problemele, că monarhia britanică, instituție solidă, de regulă, dobândise unele accente de vovedil. Regele Marii Britanii, Irlandei și împărat al Indiei, Eduard al VIII-lea, în aceste vremuri tulburi îndrăgostit până peste cap de o americană, Wallis Simpson, divorțată cu două căsătorii anterioare, personalitate plebee și mondenă cu avantaje dar mai ales dezavantaje astfel, dorind să o ia de soție și cererea nefiindu-i admisă de Casa Regală Britanică, a abdicat de la tron,

urmat fiind la coroană de regele George al VI-lea. Dar faptul în sine, abdicarea ca atare, nu a fost în măsură să amplifice sau măcar să conserve un prestigiu și așa în declin al Angliei. Oamenii muriseră pe front, situația postbelică era, în bună măsură, gravă, și el, regele, pe urmă a abdicat, cu tribulațiile amorului. Regele George al VI-lea l-a adus prim-ministru pe finanțistul amintit Neville Chamberlain, om al păcii, al unor evoluții pașnice, socotind mereu că pacea, în general, este mai ieftină decât războiul, cu precădere cel de agresiune care îi poate costa scump nu doar pe inițiatorii lui. Iar cancelarul și pe urmă Führerul Adolf Hitler în Germania, tot mai belicos și dornic de revanșă, avea intenția sprijinită de acțiuni concrete, de a cuceri Anglia, competiție solidă a Germaniei și inamică înverșunată a sa din Primul Război Mondial. L-a curtat, deci, pe fostul rege Eduard, abdicatul, devenit „doar” duce de Windsor, și pe soția sa, ducesa Wallis, sperând să-l reînscăuneze ca rege pe Eduard, iată, cu simpatii hitleriste, odată Anglia cucerită sau chiar mai înainte. Din nou complicații...

3. Cum s-au petrecut și cum se petreceau, însă lucrurile în Germania? Iată, o Germanie aproape ruinată de efortul și reparațiile de război, instabilitate extremă trecând prin mai mult decât hiperinflația de la începutul anilor 1920, o scurtă redresare bazată pe împrumuturi americane - planul Dawes îndeosebi din 1924 - și apoi reducerea până la valori mici a quantumului Reparatiilor (planul Young, din 1929), ceea ce a permis o relativă stabilizare a monedei și o anume modernizare industrială, în special pentru chimie și construcții de mașini. Nu s-au putut însă compensa astfel imensele sume de bani ieșite din țară și nici pierderea unor însemnate teritorii industriale ca urmare a războiului și nici datoria publică imensă, Republica de la Weimar întâmpinând mare criză - Marea Depresiune Mondială - din anii 1929 - 1933, cu mari vulnerabilități și dependențe de capitalul străin, în special cel american prăbușit și el. Ca atare, economia Germaniei s-a prăbușit chiar mai mult decât în anii 1920, provocând o veritabilă hemoragie inflaționistă, o imensă rată de șomaj și falimente în lanț, sărăcie și mizerie la mai toate păturile populare. Weimar-ul se vădea deja un „stat eşuat” după chiar formula un fost recent președinte al României, un stat necesitând nu doar reșapări, ci mai ales reconstrucții, cu atât mai mult cu cât învățământul se menținuse performant, arta germană era în avangarda celei europene, libertatea de exprimare prin presă, sindicate, contactul dintre oameni era, atunci, încă puțin îngrădită. Iar forța de muncă, calificarea, disciplina și organizarea ei nu suferiseră decât în mică măsură. Oricum, Germania cancelarului Brüning era grav rănită

Georges Etienne Bonnet, Lord Halifax, Joachim von Ribbentrop, Gian Galeazzo Ciano

Jean Jaures, Aristide Briand

de criza economică și se declara incapabilă să-și mai achite obligațiile față de „Aliați” care-i mai rămăseră de plătit. Austria, rămasă mică, atinsă și ea de criză, ar fi solicitat, se spune, o uniune vamală cu Germania, însă, „Aliații” s-au opus. Încă din 1932, Germania, dorind, chiar fără să declare oficial, „refacere și revanșă”, solicita egalitatea în cuantumul și producția de armament cu celelalte state, cu atât mai mult cu cât chiar Anglia se declarase „protecționistă”...

Sunt alegeri, mareșalul Hindenburg este reales președinte al Reichului german câștigând partida cu Hitler, însă acesta obținuse, deloc neglijabil 14 milioane de voturi... Va fi, nu peste multă vreme, cancelar. Iată bătrânul Hindenburg moare. Sunt din nou alegeri la finele cărora Germania, cu Hitler Führer, va lua un chip nazist: ce democrație, dictatura, o economie rigidă „națională” în adevăratul sens al cuvântului, concentrată pe construcții - mai ales autostrăzi, locuințe, fabrici etc. - și reînarmare. Tratatul de la Versailles era privit de germanul austriac - născut lângă Linz, Austria - ca un simplu petec de hârtie. În condițiile respective de gravă penurie, programul atrage...

Alegerile pentru noul Reichstag vor da 40% din voturi programului și companiilor lui Adolf Hitler, în

martie 1933, și 92% din voturi în decembrie 1933. Domina o atmosferă de teroare, cu incendierea Reichstag-ului chiar de către echipe naziste, dar pusă pe seama unui biet nenorocit, cu primele lagăre de concentrare în care au fost internați comuniștii, cu boicotarea magazinelor proprietate a evreilor, sau cu participării și salarii evrei etc. Germania va ieși din Liga Națiunilor în octombrie iar cancelarul Dollfuss, al Austriei, este, deocamdată, doar rănit într-un puch ratat al naziștilor din Viena. Pecinginea crimelor, a dictatului forței brute, a îngrădirii până la lichidarea a adversarilor, a brutalităților de tot felul se întinde cu o repeziune uimitoare. Lucruri neașteptate, surprinzătoare? Dimpotrivă, examinate și promovate în detaliu în faimoasa carte a lui Hitler - „*Mein Kampf*” (Lupta mea) - apărută deja în tiraje mari încă din 1925, în două volume. Așadar, pentru cine știe să vadă și să citească, nicio surpriză. Hitler își anunțase „Programul de țară” de multă vreme înainte...

4. Detalii? Din milioanele și milioanele de șomeri pe care Hitler și naziștii i-au atras de partea lor, în general oameni cu o bună calificare, mulți își vor afla de lucru în construcția de autostrăzi, fabrici care produc, în industria de dotări militare aeriene,

navale, terestre, de armament. Hitler promovează radioul, în fapt aproape fiecare casă de german îl are acasă, dacă nu un difuzor. Tot el anunță că nu doar americanii, britanicii, francezii etc., trebuie să se bucure de binefacerile și plăcerile automobilului, ci tuturor germanilor, tuturor familiilor germane este necesar să li se ofere astfel, că germanii, o rasă superioară, trebuie să-și impună respectul în întreaga lume, „o lume slăbită și vulnerabilizată de maladiile sociale mai ales ale vestului european”. Sigur că „prinde”. Înmulțind cei peste 6 milioane de șomeri „regulați” cu numărul de membri pe familie astfel, și vom avea chiar de aici votanții lui Adolf, sătui de umilințe și mizerii și însetați, mai toți muncitori, de speranțe de mai bine, de o viață civilizată. Într-o Germanie care vreme de secole constituise un pilon puternic al civilizației europene și mondiale. De aici „atașamentul” de care vorbim. Dacă Hitler ar fi murit în vara lui 1939, într-o „Germanie mare” constituită astfel fără să tragă măcar un foc de pușcă, îmi vine greu să cred că numele său, deși în parte contestabil, controversat, cu analize de multe ori superficiale n-ar fi ocupat o poziție de frunte în rândul marilor personalități europene și mondiale. Poate greșesc, dar nu cred.

Să revin, însă. Ce conta în ochii Führerului că Tratatul de la Versailles îi subliniasă Germaniei unele limite, în petrochimie, în construcții de mașini etc., producțiile - și de calitate - crescuseră vertiginos. Marile trusturi germane - Krupp, Thyssen, Schroeder, Mercedes-Benz etc. - băncile, ș.a. ce își conservă, în bună măsură, structura de capital, erau pe deplin interesate de asemenea deschideri. Consorțiile europene, de asemenea. „Deschiderile” vor fi din ce în ce mai mult direcționate, subtil sau nu, la suprafață sau subteran - spre înarmare, spre o înarmare modernă: antiaeriană de mare performanță, artilerie la fel, arme ușoare în aceeași măsură, avioane de vânătoare și de bombardament cu viteze mari, mobile și putere de foc imensă, distrugătoare, submarine, alte arme de luptă etc. Franța, de pildă, se lăuda cu avioanele ei, noi, câteva sute, în vreme ce Messerschmitt fabrica aparate superioare, cu viteză de peste 500 km/h, un număr de peste 180 pe lună, chiar mai mult. De altfel, potrivit unor statistici, prin 1935, în industria de armament germană erau ocupați aproape un milion de oameni, relevând o mare și superioară capacitate de producție. Și câte mai erau. Înspre 1938, Germania se îndrepta astfel spre zenit, atins în vremea în care o mare parte din Europa - ocupată - lucra pentru nemți și menținut până aproape de primăvara anului 1945, inclusiv producția de rachete, cu precădere realizate mai toate acestea în uzine - bunker subterane, relativ ferite de cumplitele bombardamente ale aliaților. Un iscusit ministru al armamentului, Albert Sperr, dar și o activitate de recrutare și pregătire intensă - încă din debutul adolescenței și chiar mai devreme - soldații știau cum să lupte, erau familiarizați cu tehnica. Iar ofițerii Wehrmachtului erau, în majoritate covârșitoare, de cea mai bună calitate. Iar Vestul accepta „bienmerci” toate acestea.

5. ...Treptat, dar sigur, cu aplomb și emfază, proclamând inițial necesitatea protejării germanilor din alte țări și pe urmă „necesitatea de spațiu vital”, în vest dar îndeosebi în est, Germania lui Hitler declanșează pe față programul său anexionist în care exterminarea evreilor - ca „Soluție finală” și transformarea slavilor și nu doar, în veritabili sclavi ocupă un loc central. În fapt, „chestiunea” astfel debutează mai devreme decât unele date oficiale

de până acum, în iulie 1934, prin asasinarea la Viena a cancelarului austriac Dollfuss, Anschluss-ul de mai târziu fiind evitat grație mobilizării italiene pe Brenner. În august, de altfel, decesul bătrânului președinte Hindenburg, va reprezenta pentru Hitler, doar cancelar, ocazia de neratat pentru a prelua întreaga putere, devenind, în asentimentul unei mari părți a populației țării, Führer. Anul 1935, debutează prin plebiscitul din Sarre, în care 90% din locuitori solicită alipirea la Germania. Aceasta va răspunde prin stabilirea serviciului militar obligatoriu, interzisă de tratate, dar ce mai conta, iar, în contrapartidă, Franța va stabili un serviciu militar obligatoriu de doi ani. În 7 martie, un an mai târziu, sub pretextul pactului franco-sovietic, Germania va ocupa militar Renania - care după război, fusese zonă a Ligii Națiunilor, administrată de Franța, era cărbunele acolo - luând și Sarre-ul de la Luxemburg, rezervându-și ocuparea Luxemburgului ca atare în 1940. Albert Sarraut, prim-ministru radical socialist al Franței în 1936 spre final, va clama: „Nu vom lăsa Strasbourg-ul sub focul tunurilor germane”, dar doar atât: vorbe, aspre este drept, dar doar vorbe ca replică la fapte semnificative.

6. Pofta germană pentru teritorii era nestăvilită. Celebra Mistinquett făcea vogă la Cazinoul din Paris, în vreme ce viitorul război mondial realiza „repetiția sa generală” prin ocuparea Austriei - „Anschluss”-ul, reușit acum - în martie 1938, după un șir de evenimente abominabile, trupele germane fiind primite cu flori, glorios, de o bună parte a populației, pe întregul traseu austriac, Austria devenind, iată, „patrie germană”. Bine, era și țara natală a lui Adolf Hitler. De altfel, acesta declarase cu ceva timp în urmă, pregătind, de fapt, cazul Austriei și „Munchei”-ul: „Nu voi mai tolera ca mai mult de 10 milioane de germani să trăiască la porțile noastre, să se afle în afara granițelor Reichului, supuși de către străini, persecuțiilor de tot felul. Este de datoria noastră să îi aducem în Reich”. Cu Anschluss -ul se „rezolvă” astfel spre șapte milioane. Rămânea de „rezolvat” restul, Sudeții... Dar la cehi nu vă gândiți, l-a întrebat Churchill pe Konrad Henlein, omul nr.1 al lui Hitler în Cehoslovacia, în discuții premergătoare? Întrebarea a rămas în suspensie, sau ceva de genul „nu ne pasă”... Deci, Munchen, septembrie 1938.

Câteva precizări. Până atunci, „Sudetenland” sau Regiunea Sudeților reprezintă teritoriul aflat la granița din Boemia, Moravia și acele părți ale Sileziei asociate cu Boemia. Numele zonei provine de la Munții Sudeți, dar ea se extinde dincolo de regiunea muntoasă. Suprafața teritorială respectivă era locuită, în principal, de germani. Regiunea Sudeților a aparținut Imperiului Austriac până în 1918, apoi Cehoslovaciei, până în 1938, la data Acordului (Diktatului) de la Munchen. La momentul anexării teritoriului în discuție de către Germania nazistă, acesta era locuit, în cea mai mare parte a sa, de peste 3,2-3,3 milioane, poate mai mult, de etnici germani, la care se adăugau ceva etnici polonezi și ceva etnici maghiari. Etnicii germani erau „prinși” în declarația pe care Hitler o făcuse într-un an anterior în care, cum spuneam, afirma că nu mai poate tolera ca mai mult de 10 milioane de germani să se afle în afara Reichului, supuși persecuțiilor unor străini. scăzând austriei, cădem pe cifra populației în general, de etnie germană a Sudeților. Deci, repet, intențiile Führerului erau oricât de înalte cunoscute. Și nu doar referitoare la Sudeți, ci și la puține alte țări și teritorii pe care Germania urmărea să le integreze în „spațiul vital” al ei.

Acum, în vara lui 1938, dictatorul aprecia că venise momentul „reafirmării” în privința Sudeților. Miza pe iuțea, aplombul, amenințările și hotărârea lui și pe o oarecare indecizie, dezinteres, teama și chiar lehamitea de un nou război, ale Marii Britanii și Franței, pe o oarece onestitate și credulitate ale acestor două mari puteri altele decât ale Germaniei - care, am văzut și vom vedea, mințea, operativ, de... „înghetau” apele. Prin unele cancelarii europene deja circulau fragmente din „Planul verde” al lui Hitler, în care se arăta: „Am luat decizia irevocabilă să zdrobesc Cehoslovacia printr-o acțiune militară. Aparține direcției noastre politice să aștepte sau să stabilească un moment favorabil din punct de vedere politic și militar... Acțiunea cea mai favorabilă va fi o operație fulger consecutivă unui incident care va plasa Germania sub lovitura unei provocări intolerabile și care, în ochii cel puțin ai unei părți din lume va furniza justificarea morală a măsurilor militare”. Urmău instrucțiuni detaliate pentru Wehrmacht și Luftwaffe.

7. Așadar, a doua jumătate a verii anului 1938, în săptămânile în care derapajele de temperatură sunt mai puține spre jos, căldura fiind, de regulă, în Vestul dar și Centrul Europei, destul de înăbușitoare. Înăbușitor și foarte agresiv devenise și Konrad Henlein, conducătorul atât de zgomotos al germanilor sudeți, de meserie, însă, instructor de sport, bun, energic, lozincard, dar cu doar vagi cunoștințe, sau chiar deloc, despre politică și economie, despre istoria economică a lumii, despre ce au fost și au reprezentat, reprezintă, marile personalități politice și economice europene, despre războaie și păci, despre încheierile, urmările lor în timp. Au fost discuții, fără prea multe argumente, mai mult menite să releve inflexibilitatea poziției germane - „vrem Sudeții” - dar și dorința Marii Britanii și Franței de a evita un război pe tema Cehoslovaciei ce avea garanții de securitate din partea celor două țări. Au fost contacte, întâlniri etc. Se evidențiau realități, dar și falsuri. Așa de exemplu, în debutul lui august 1938, jumalele publicau fotografia primului aghiotant de câmp al lui Hitler, căpitanul Wiedmann, pe care Führerul l-ar fi trimis la Londra, aducând aprobarea șefului său, cu privire la trimiterea de către guvernul britanic a unei misiuni de arbitraj în Cehoslovacia. Iar în 3 august Lord Runciman apărea, la rândul său, pe prima pagină a jumalelor: el ar fi fost arbitru ales, care va pleca imediat la Praga... Francezii, se pare că erau încă departe de astfel de „complicații”. Cerul era foarte albastru, iar vacanțele foarte scurte. Până în seara în care strigătele vânzătorilor de ziare - „Hitler masează trupe la frontiera Cehiei” - vor străpunge liniștea deloc aparentă a oamenilor care ziua se bronzaseră la soare iar seara își luau aperitivul pe terasa cafenelelor. Era o bătaie sonoră în gongul temerilor. În fapt, francezii știau că soarta lor este în principiu legată de cea a Cehoslovaciei. O întrebare, deci, se afla pe buzele tuturor: ce va face guvernul?

8. ...Domnul Eduard Daladier, șeful guvernului, poreclit și „Eduard Taciturnul”, intra în dimineața zilei de 12 august în cabinetul său din strada Saint-Dominique, după o scurtă plimbare călare în Bois de Boulogne, cu o privire sumbră, închisă. Pe biroul său „Empire” îl așteptau o grămadă de telegrame pe care deja le știa din lectura ziarelor ca decavante, alarmante. Se clama, deseori, „Pacea fără servitute, nu războiul”. Pe cotația Londrei, aurul urca cu o viteză amețitoare, la Londra, deci,

continuare în pagina 6

Conferința de la Munchen, 1938

Dan POPESCU

urmăre din pagina 5

unde văduva cancelarului Dollfuss, asasinat la Viena de către naziști, se refugiase cu copiii săi. O depeșă a atașatului militar francez de la Berlin era sosită decodată. „Sunt semnalate mișcări de trupe de-a lungul frontierei cehe. Totodată, contingentele germane ce trebuiau să se libereze în septembrie, vor fi menținute sub drapel. Ceea ce va plusa mai mult de un milion și jumătate de tineri germani în rândurile Whermacht-ului. Pretextul: mari manevre. Dar de ce aici și acum această ridicare în masă a armatei naziste?”

Sunt explicați astfel și la Praga, unde președintele Beneš nu se prea înțelege cu președintele de Consiliu de Miniștri, Hodza, asupra manierei sale de a regla problema sudețelor care produce atâta și atâtă agitație. Sub impulsul lui Konrad Henlein care multiplică mitingurile și reuniunile privind „nemulțumirile totale și vitale” ale sudeților, cu sprijinul bine orchestrat al presei naziste care tună de ură și amenințări, majoritatea celor peste 3 milioane de germani sudeți refuză ferm „să mai suporte tirania cehă”. Ei vor doar școli germane, funcționari germani, drepturi, practic exclusiv, pentru germani, în fond, „o autonomie administrativ absolută”, o rupere totală de Cehoslovacia. Dar Beneš și Hodza, acum la unison, nu vor să cedeze astfel, să negocieze astfel înainte ca marile puteri, Anglia, Franța, să garanteze hotărât integritatea teritorială a statului cehoslovac. În fața unor astfel de evoluții, Daladier va proclama din nou „caracterul sacru și irevocabil” al angajamentelor Franței față de aliatul său cehoslovac, presa de dreapta acuzându-l că stimulează războiul. Comuniștii francezi, importanți în peisajul politic, până la un moment dat în favoarea „minorităților oprimate de Beneš”, la sugestia Moscovei, schimbă însă registrul, solicitând eforturile necesare pentru obținerea din partea guvernului de la Praga a unui acord cu Henlein. Ambasadorul Leon Noël, la rândul său, după un voiaj de informare la Praga, îi scrie lui Daladier: „Mergem spre război sau spre capitulare. Soluția ar fi să-l convingeți pe Beneš să trateze cu Henlein”... Erau și alte dialoguri. Ștefan Osusky, ministrul cehoslovac la Paris, omul care în vremea Primului Război Mondial s-a aflat printre patrioții cehi care au părăsit imperiul pentru a lupta de partea Aliatilor, îl întreba pe Beneš: „Vă voi mai găsi, la întoarcerea mea, în acest birou?” „Unde credeți că voi fi dacă nu în biroul meu. Am petrecut șase zile la bordul yachtului amicului meu Vermorel, am aflat mai multe lucruri. Știți ce i-a răspuns ambasadorul Germaniei, Welczeck, președintelui Republicii în seara recepției oferită de regele Angliei? Președintele Albert Lebrun îi spunea că contează să treacă luna august fără ca ei, germanii, să ne facă neplăceri în acest timp”. Replica fiind: „Cu siguranță, nu vă vom face”.

9. ...Lucrurile dar oscilau în

aparență și într-o anume măsură. De altfel, la Berlin, punctul de vedere al lui Hitler și Henlein își afla unele împotriviri la Înalțul Comandament German. Se vorbea, de la ureche la ureche, chiar de un complot al generalilor, cu binecuvântarea lui von Brauchitsch, viitorul șef al Statului Major. Hitler, însă, reușise mereu să impună vederile sale Whermacht-ului, și era puțin probabil ca și de data aceasta să nu reușească să le înlăture temerile că Germania nu este (încă) pregătită pentru un nou război. Totodată, germanii acreditau ideea că, referitor la Cehoslovacia, „Francezii au simțit corect că este vorba de o afacere exclusiv germană, care nu-i privește pe ei” („Wolkisches Beobachter”).

Că este chiar așa, Konrad Henlein caută să-l convingă în chestiunea cehă și pe ambasadorul Marii Britanii, Lord Runciman, în general un diplomat rece, distant, pe care Henlein, într-o întrevedere directă de câteva ore, îl onorează tenace cu vin de Tokay și rachiu de zmeură. Englezul, despre care Lloyd George spunea că „este capabil să scadă orice termometru, chiar de la distanță”, se simte însă bine și având în oroare regimul sovietic afirmă că „în ochii englezilor și, chiar mai mult, ai francezilor, conflictul german cu Cehoslovacia nu este încă înțeles în realitatea lui ca atare, ca o luptă între naziști și bolșevici”. Ce pot face câteva momente plăcute... Mai mult chiar, i se organizează lui și lui Lady Runciman, la castelul prietelui Dietrichstein, cam la 30 de km. de Praga, o partidă de pescuit păstrăvi, o alta de vânatoare alături de contele Kinsky, dar și o alta de golf, cu prințul Hohenlohe la Marianska-Lazne. Toți aceștia erau mari aristocrați din Boemia câștigați total pentru cauza lui Henlein și Hitler, urându-l deopotrivă pe președintele Beneš despre care afirmă că l-ar fi auzit spunând, cică: „Mai degrabă Anschluss-ul decât Habsburgii”. Nu este dar de mirare că raportul său către Chamberlain sublinia: „Am multă simpatie pentru cazul sudeților. Este un lucru penibil să fi guvernat de către o rasă străină”, enumerând apoi mai multe aspecte ale opacității cehilor față de germanii sudeți. și conchidea: „Apariția Germaniei naziste le-a redat speranța. În opinia mea, dorința lor de a intra în Reich constituie o dezvoltare logică a acestei situații”. Eduard Beneš, diplomat al Universității din Dijon și profesor de drept, îi va răspunde cu durere Lordului Runciman: „Îmi cereți mai mult decât sângele meu”...

De partea lui Beneš, într-o bună măsură, se situează Statele Unite. Ambasadorul american William Bullitt va încerca să-i facă pe nemți să înțeleagă un anume avertisment al Statelor Unite, relevând public că „dacă războiul va izbucni în Europa, nimeni nu va putea declara sau prezice dacă da sau nu Statele Unite nu vor fi antrenate într-un astfel de război”. Totuși Vestul se vădea clar și printr-o serie de alte acțiuni de mobilizare de forțe, că nu era teribil de dornic să facă jocul lui Hitler. Uneori, însă, nici războiul nu se vădea ca o idee prea atrăgătoare. Își făceau loc în Franța, de exemplu,

Intrarea lui Hitler în Viena

deseori idei de tipul „Pacea înaintea războiului”, „Să facem război pentru o chestiune de procedură?” sau „Tatăl tău a luptat patru ani în tranșee pentru ca fiul său să nu se mai confrunte niciodată cu asta” etc. Și în Anglia se îțeau idei de acest fel.

10. Dar Hitler era hotărât să-l facă, chiar în pofida avertismentelor unor generali ai săi, dacă nu i se accepta „soluția Sudeților”... În imensa arenă de pe Câmpia Zeppelin, trei sute de mii de persoane adunate își țineau răsuflarea, Hitler va vorbi. În uniforma bej a partidului, urcă încet spre tribună parcă în transă, cu ochii ficși fără să pară a auzi tunetele de „Heil!” care irump din piepturile auditoriului, fără să pară că vede pădurea de brațe întinse ca salut hitlerist spre el. Pe un imens fond cu stindarde fluturând, era ridicată o tribună înaltă, având deasupra un vultur enorm și aurit, vultur ce ținea în gheare o cruce încârligată, o zvastică neagră. Deodată s-a auzit: „Steagurile înainte!”. Atunci au pătruns în stadion patruzeci de mii de purtători de drapele cu zvastică. Cu un singur gest, o mie de tineri au dus trompetele la gură, crainici cu sunete limpezi, melodioase. Când alămurile au tăcut, o gigantică invocație scandată de o sută patruzeci de mii de suflători a urcat spre Hitler, la tribuna înaltă: „Îți mulțumim Führer. Ceea ce vei ordona, noi vom îndeplini. Suntem gata să te urmăm!” Hitler vorbește: „Mă prezint la voi cu a șaptea provincie germană!” Exclamații, ca niște tunete imense, au durat câteva minute, întrerupte de adevărate urlete: „Cehoslovacia!”, „Să-l spânzurm pe Beneš!”

Vocea răgușită, zgrunțuroasă a Führerului Adolf Hitler, amplificată de 50 de difuzoare, a reluat: „Nu voi putea asista calm, la infinit, la opresiunea persistentă a fraților noștri germani din Cehoslovacia!” și a continuat: „S-a spus în 21 mai (când s-a mai pus pe tapetul politic problema Sudeților n.n.) că am dat înapoi din cauza energiei cehilor și a intervențiilor Franței și Angliei. Înțelegeți, dar, ca o mare putere nu poate accepta să fie tratată în acest fel a doua oară!” Toate mâinile, toate fețele imensului auditoriu s-au întins în extaz spre această față transpirată, în transă, spre meșa de păr pe frunte, spre această mustață pătrată, spre acești ochi halucinanți. Ceea ce trebuia spus, fusese spus: „Sudeții sau războiul!”. Chiar dacă Hitler nu pronunțase direct cuvântul război.

...Era septembrie 1938. Fuseseră discuții, Mussolini cu jumătate de gură, dar și ținând seama de amenințările fățișe ale Germaniei, a afirmat că „nimic nu este pierdut. Să dăm Sudeții!” Iar în Boemia, de la primele fraze ale discursului amintit al lui Hitler, partizanii lui Henlein s-au aruncat asupra prăvăliilor cehe, au distrus tot, au tâlhărit tot. Au maculat edificiile publice, orice afiș, orice panou scris în limba cehă. Polițiștii au contraatacat. S-au semnalat zeci de morți și de răniți. Era deja insurecție. Guvernul de la Praga s-a văzut nevoit să proclame starea de asediu în mai multe districte...

François-Poncet ambasadorul francez la Berlin, telegrafia la Paris în 13 septembrie, seara: „În următoarele 2 zile, intrarea în forță a trupelor germane în Cehoslovacia se poate produce”. Daladier a convocat, deci, șefii militari, s-au adus planurile de mobilizare. „Se continuă negocierile sub amenințarea armelor iar tensiunile se amplifică”, se titra în presa franceză. În cea germană, dar și în afișe stradale la mai puțin de o oră după ce Hitler vorbise, nu doar în Boemia fotografiile aveau o bandă cu celebra lozincă nazistă: „Ein Volk, ein Reich, ein Führer” (un popor, un Reich, un conducător). Nu mai amintea nimeni acum de o autonomie a Sudeților, cum mai fusese spus anterior, ci „de o alipire la Reich”.

11. „Piticii din Praga, se mai scria în presa germană, vor învăța ceea ce înseamnă gigantul german. Provocatorii cehi au nevoie de o lecție. O vor avea, și cu ei imbecilii care îi susțin”. Ziarul britanic „Times”, la rândul său recomanda guvernului cehoslovac „dacă ar trebui să respingă proiectul ce are în vedere să confere mai multă omogenitate Cehoslovaciei cedând națiunii vecine o bandă de teritoriu ai cărei locuitori îi sunt Germaniei etnici înrudiți”. Pe de altă parte, în Franța, ministrul Georges Bonnet aștepta încă în 14 septembrie dimineața răspunsul la întrebarea pe care a pus-o, cu 4 zile în urmă, ambasadorului Marii Britanii, Sir Eric Phipps. „Măine, Germania poate ataca Cehoslovacia. În acest caz, Franța va mobiliza imediat. Deopotrivă, ea se va întoarce spre voi spunându-vă: «Noi mergem. Veți veni cu noi?»” Care va fi răspunsul Marii Britanii? Puțin înainte de prânz, în 14 septembrie, ambasadorul a comunicat ministrului francez răspunsul țării sale: „ministrul Halifax recunoștea importanța unui «răspuns net» pentru guvernul francez. Dar cum să dăm un răspuns net în circumstanțe ce rămân ipotetice?... La întrebarea domnului Bonnet, eu voi spune că, cu toate că Guvernul Majestății Sale nu vor lăsa niciodată fără acțiune amenințările la securitatea Franței, lui nu îi este posibil să facă declarații precise asupra caracterului unei acțiuni viitoare precum și asupra datei în care această acțiune va avea loc, în circumstanțe care nu se pot prevedea astăzi”. Neville Chamberlain, primul ministru, sesizat și el de domnul Bonnet, va răspunde: „Domnul Neville Chamberlain recunoaște extrema urgență a unei acțiuni dusă în comun de Franța și Marea Britanie... dar el studiază, mai înainte, posibilitățile unei acțiuni directe la Berlin, care îi pare încă posibilă, printr-o întâlnire personală cu Hitler”. Stupoare, în bună măsură, în Franța: cum oare, acest șef al unui guvern atât de puternic ce ține sub autoritatea sa 450 milioane de subiecți, și chiar mai mulți, va cere o întrevedere lui Hitler?

Chamberlain se va duce la Hitler. Chamberlain, îi va scrie în prealabil Führerului: „Având în vedere situația din ce în ce mai critică, propun să vin

imediat la Dumneavoastră pentru a găsi o soluție pacifică. Voi călători cu avionul și sunt gata să plec mâine. Vă rog să-mi comunicați data cea mai apropiată la care mă puteți primi și să-mi propuneți un loc de întâlnire. Aș dori să primesc repede un răspuns”. Hitler a răspuns lui Chamberlain „că-l poate primi cât de repede dorește”. Entuziasmul la Londra, la Paris, la Washington este mare. „Omul păcii”. Oamenii exultă pe străzi, se îmbrățișează, femeile plâng. Pentru milioane și milioane de oameni, deși nu s-a decis încă nimic, Chamberlain este „Salvatorul”. În afara cehilor. Pe străzile din Praga, ei traversează podul Charles, urcă colina de la palatul prezidențial strigând: „Rezistență!”, „Suntem cu voi!”, „Nu capitulați!”. Degeaba astfel de acțiuni, deoarece pe cehi nu-i va întreba nici Germania, nici Marea Britanie și nici Franța ce cred ei despre soarta țării lor. Mai mult, la ora când avionul lui Chamberlain zbura la Munchen, complet în afara adevărului, Konrad Henlein se va adresa tuturor germanilor din Sudeți și lumii întregi: „Declar în fața opiniei publice că prin întrebuințarea vehiculelor cu mitraliere, a mașinilor și tancurilor blindate împotriva populației germane din Sudeți, o populație fără apărare, sistemul de opresiune al cehilor față de noi a atins punctul culminant. În aceste ore de primejdie, vin în fața voastră, în fața poporului german și în fața întregii lumi civilizate pentru a declara: vrem să trăim ca germani liberi. Vrem să ne întoarcem în Reich”.

12. Desigur că Hitler va folosi toate aceste spuse în imediata lui întâlnire la Munchen cu Primul Ministru britanic Chamberlain. Pentru doamna Chamberlain era prima oară când soțul său va întreprinde fără ea o călătorie lungă și periculoasă. El nu fusese niciodată în Germania și nu luase niciodată avionul. Era obosit. Fața sa gri și gâtul descărnat duceau mai mult decât cei șizeci și nouă de ani ai săi. Reumatismele care îl torturau i-au îngroșat mult falangele mâinilor sale grele și brune. „Mulțumim Neville, adu-ne pacea!”, îi striga mulțimea în drumul său spre aerodromul Heston. În Germania, toate posturile de radio difuzau proclamația lui Henlein. Era vorba de o alipire pur și simplu a Sudeților la Reichul german...

...Ploua încă atunci când automobilele trimise de Führer urcau pantele de la Obersalzberg. Sub un peron, la Berghof, Hitler își aștepta oaspetele protejat de celebra sa umbrelă. La marea masă de consiliu, în fața lui Hitler și Chamberlain, au luat loc diplomați britanici, ministrul de Externe german Ribbentrop și secretarul său Weizsacher. Se schimbă amabilități. Hitler spune că va fi încântat să fie primit la Londra de Chamberlain. Acesta solicită, însă, o întrevedere tete-a-tete cu Hitler. Era rezultatul unui mic complot al ambasadorului englez împreună cu Göring și doi diplomați germani care nu doreau prezența acestui fost gustator de vinuri la întrevedere. Hitler acceptă. Inițial, cei doi conducători se aventurează pe terenul înțelegerii. Dar Hitler, s-a inflamă curând enumerând prejudiciile germane, urcă la Tratatul de la Versailles, biciuiește Societatea Națiunilor..., discurs interminabil. Chamberlain ascultă imperturbabil. În sfârșit intervine și englezul: „Sunt gata să discut toate revendicările Germaniei, dar nu voi admite în niciun caz utilizarea forței”. „Forță, urlă Hitler, cine vorbește de forță? Este domnul Beneš cel care o utilizează împotriva compatrioților mei în Sudeți. Este domnul Beneš cel care a mobilizat în mai. Nu eu. Voi lua lucrurile în mână, voi regla chestiunea sudeților într-un fel sau altul”. Apoi coboară tonul spre normal. Cam două ore va

Sosirea lui Chamberlain la Londra după conferința din 1938

Sosirea lui Daladier la Paris după conferința din 1938

mai dura discuția. Chamberlain îi arată că el nu poate lua o decizie fără a-și consulta cabinetul, cu atât mai mult cu cât vede clar că este vorba de o alipire la Germania a Sudeților cu un posibil plebiscit... Comunicatul comun al întrevederii va sublinia că „a avut loc un schimb sincer de vederi asupra situației prezente” și că „o altă întâlnire va avea loc în câteva zile”. Unde? Nu la Londra, unde Hitler probabil se teme de manifestări ostile, ci la jumătatea drumului pentru cei doi înalți demnitari, la Godesberg.

■ ■ ■ ■ ■

13. Înainte, însă, după manifestații de simpatie la Munchen și Londra, cabinetul britanic se va întâlni, chiar dacă este duminică, fiind invitați să participe și francezii „la vârf” Daladier și Bonnet. În 10 Downing Street, la ședință, Chamberlain, aproape epuizat afirmă: „L-am întâlnit pe Hitler într-o extraordinară dispoziție de a se bate... Opinia Lordului Runciman este că trebuie să acordăm întoarcerea imediată a Sudeților la Reich. Sau, cel puțin, un plebiscit”. „Este soluția prin excelență de evitat, au protestat miniștrii francezi. Un plebiscit în Sudeți va da semnalul altei minorități, iar în curând nu va mai fi Cehoslovacia”. „Guvernul cehoslovac este gata să cedeze trei teritorii sudete, cu aproape 1 milion de germani, pe o suprafață de 8 mii de kmp”, au estimat ei. Francezii cereau ca urmare garanții de securitate pentru Cehoslovacia din partea Marii Britanii, alături de Franța și URSS. Englezii nu vor fi de acord, susținând „că singura soluție pentru reglarea diferendului este un plebiscit în districtele cehoslovace cu mai mult de 50% populație de etnie germană, nu există alt mijloc pentru rezolvarea chestiunii sudete”. Era deja un mare pas înapoi sub motivul concilierii. În Franța, în ziua următoare, informat și ieșind de la Quai-d'Orsay, ambasadorul Cehoslovaciei la Paris pare îmbătrânit cu 10 ani. „Domnilor, le spune el cu o voce sfârșită jurnaliștilor veniți să-l întâmpine, aveți în fața dumneavoastră un om condamnat fără a fi ascultat”. Iar Praga luptă în continuare: „Să ne batem. Mai degrabă moartea decât capitularea”... Dar dacă Marea Britanie și Franța nu erau dispuse să se bată și ele pentru Cehoslovacia, era foarte dificil un astfel de război, soluția putea fi doar înclinarea...

În 22 septembrie 1938, pentru a doua oară, Chamberlain va zbura pentru Germania, la Godesberg, comunicând aici lui Hitler discuțiile cu cei doi francezi, dar și planul pentru cedarea celor trei districte. „Sunt dezolat domnule Chamberlain, dar nu pot discuta în acest cadru. O astfel de evoluție nu este posibilă. Voi ordona ocuparea imediată a tuturor teritoriilor sudete”. Chamberlain este în picioare, roșu, furios, scandalizat de „această lipsă de bună credință, nedemnă pentru un gentleman”, adică pentru Hitler. Poziția lui Hitler fusese întărită și de ceea ce afirmase Mussolini la Triest, anume „că Italia și-a ales partea: Germania”. Din nou

discuții, puncte de vedere, la Petersberg. Deodată, o știre: „Cehoslovacia a decretat mobilizarea!” Față de care Hitler își va expune noile condiții: „Forțele armate cehe vor trebui să se retragă din teritoriile sudete începând cu 26 septembrie la ora 8 dimineata, iar teritoriile respective vor trebui cedate Reichului în 28, în starea lor prezentă”. „Este un ultimatum”, a strigat Chamberlain. „Ein Diktat”, l-a completat Henderson, din echipa sa. „Este în afara discuției că eu voi transmite aceste exigențe cehilor. Cu cel mai profund regret și o mare decepție, trebuie să declar domnule cancelar Hitler, că nu ați făcut eforturi pentru a stabili pacea”, a replicat Chamberlain. „Pentru a vă face plăcere, vă fac o concesie în ce privește orarul, a răspuns Hitler balansând între pace și război. 1 octombrie ca dată de evacuare”. Chamberlain respiră: are o săptămână în fața sa. La Londra, în 24 septembrie, la coborârea din avion, va declara: „Nu pot să spun că situația este disperată. Noi propuneri au fost făcute guvernului cehoslovac”. Care, însă, propuneri? completăm noi.

...Deja în Franța, Daladier decidea chemarea sub drapel a 1,1 milioane oameni. Dar lucrurile nu s-au schimbat prea mult. „Dacă Franța și Anglia vor să dezlănțuie războiul, s-o facă. Aceasta îmi este completamente egal, sunt gata pentru toate eventualitățile”, a tunat, blufând oarecum, Hitler. Săptămâna viitoare vom fi, deci, cu toții în război, unii împotriva altora”. Este, totodată viclean, afirmând că „Dacă îmi oferiți Cehia, voi spune nu, mulțumesc. Nu vreau Cehia, iar după Sudeți, eu declar lumii că nu voi mai formula nicio pretenție teritorială. Domnul Beneš are acum în mână pacea sau războiul. Ori va da, în sfârșit, libertate germanilor din Sudeți, ori noi vom merge să cucerim această libertate... Merg acum înaintea poporului meu ca primul soldat...” La Paris, în 27 septembrie seara, Daladier anunță că „lupta pentru pace nu este terminată”. Iar Chamberlain declara la B.B.C., după ce mobilizase flota, că el refuză să creadă că situația este fără ieșire: „Nu este oare un lucru înfricoșător, fantastic, nemaiauzit, că trebuie să săpăm tranșee și să încercăm măștile de gaz din cauza unei certe, a unei discuții, într-o țară îndepărtată, între oameni despre care nu știm aproape nimic? Nu voi ezita să fac la nevoie o a trei vizită în Germania și gândesc că va fi utilă”. Mussolini este și el presat să intervină pe lângă aliatul său din Axă. Într-o măsură covârșitoare, zarurile fuseseră, deci, aruncate. Se vorbea deja despre o necesară conferință de pace... Nu puține sufragii se îndreptau astfel.

■ ■ ■ ■ ■

14. Pentru 29 septembrie, Hitler îi va invita la Munchen pe Daladier, Chamberlain și Mussolini pentru a decide, în fapt, soarta Cehoslovaciei. Dar fără Cehoslovacia. Primul va ajunge Mussolini, cu trenul său luxos, în vreme ce englezul și francezul erau încă în avion. După aterizare,

pe drumul spre hotelurile lor, erau masate grupuri de munchenezi care îi aclamau... Hitler, în uniformă partidului, își primește oaspeții săi în pragul casei ce îi poartă numele unde se pătrunde prin două portice cu coloane. Ușieri și aprozi în negru, cu eghileți de argint, ciorapi albi și încălțăminte cu fundă, le deschid ușile. În câteva minute, ușa de la imensul birou al Führerului se închide, lăsându-i pe cei patru doar cu interpretul Schmidt și Ribbentrop. „Trebuie acționat repede, le spune Hitler, am acceptat să amân cu 24 de ore mobilizarea generală a Germaniei. A discuta prea mult este o crimă”. Daladier ia cuvântul și spune că „prezența unui expert ceh care să poată vorbi în numele guvernului din Praga este de dorit”. Ministrul Hodza așteaptă... Hitler, susținut de Mussolini, îl întrerupe:

„Dacă trebuie să cerem pentru fiecare detaliu aprobarea guvernului ceh, nu vom avea o soluție înainte de cincisprezece zile”. Daladier, în aprobarea lui Chamberlain, completează: „Dacă este vorba de dezmembrarea Cehoslovaciei, Franța spune nu. Dacă este vorba de a permite la trei milioane de sudeți care vor să devină germani, s-o facă, noi suntem de acord”. Hitler își continuă piesa, cu retorica sa de serviciu: „Cehoslovacia este cea care a atacat Germania, ea este cea care prigonește pe nemți”. Aproape ca-n bancul cu elefantul și puricele, ce urcau un deal, elefantul în față, puricele în spatele său. La un moment dat, elefantul se întoarce spre purice și îi spune „ce împingi mă bestie?”... Mussolini, sub pretextul că știe germana se bagă el să traducă pe Hitler și pentru Hitler, spre nemulțumirea interpretului Schmidt. Daladier și Chamberlain iau din nou cuvântul. Daladier: „El ar fi dispus, în acord cu ceilalți participanți, să asigure și să garanteze securitatea Cehoslovaciei în noua situație. Dar dacă țara este dezmembrată, mutilată și nu doar amputată cu Sudeții, nu avem ce căuta aici”.

...După câteva ore bune, ședința se întrerupe. Goering îl bate pe umăr pe Daladier: „Așadar, în scurt timp, în amici sau inamici”. Apoi conferința se reia. Discuțiile se continuă fără o ordine anume, fiecare punct fiind dezbătut în plus de experții alăturați și tradus în cele trei limbi: germană, engleză, franceză. Hitler îi spune lui Daladier: „Eu care iubesc atât de mult artele și arhitectura, mărturisesc că n-am văzut niciodată Parisul decât din fotografii”. Îl va vedea, spun eu, peste mai puțin de 2 ani în postura de cuceritor... O oarece destindere. Totul se termină înainte de 19:30, atunci când Hitler îi invită pe oaspeții săi la dineu. Unanimitate în a accepta punctul de vedere al lui Mussolini în ce privea ocuparea eșalonată a Sudeților de către trupele germane, între 1 și 10 octombrie 1938, cei patru se opriseră mai mult asupra articolului 2 al viitorului tratat: granițele pe care puterile semnatare le vor acorda Cehoslovaciei și delimitarea finală a regiunilor cu majoritate germană de populație de 51% și peste. Daladier a cerut pentru delimitare 60% populație germană. și el și Chamberlain s-au înclinat însă în fața voinței lui Hitler și Mussolini: 51%. Pentru garanții, s-a cerut experților reformularea articolului 2... La banchetul de seară, la care s-au adăugat contele Ciano, Rudolf Hess, Goering și alți prinți ai regimului. Șampania Pommery curge în valuri. „Von” Ribbentrop rămăsese fidel mărcii pe care nu cu mult timp în urmă, a reprezentat-o... La „Casa Führerului” din Munchen, pe o masă de acaju, se află deschisă marea carthă a protocolului la prima sa pagină. Au semnat cu toții: Hitler, Chamberlain, Daladier, Mussolini. Când semnatarii au părăsit Piața Regală, o toamnă veritabilă de „Vivat”

îi întâmpină. Li se strigă cuvinte de dragoste: „Chamberlain darling”, „Daladier schen”, „Heil”-rile răsar peste tot. E pace.

Târziu în noapte, ambasadorul cehoslovac la Londra află că acordul, atât de temut pentru țara sa, a fost semnat. Izbucnește în lacrimi, iar durerea îl înăbușe. Nu poate vorbi. Îi va reveni groaznică misiune să ia avionul pentru a duce la Praga textul acordului... În drum, spre reședința sa, jurnaliștii se îngheșuie în jurul lui Daladier, epuizat, cu fața acoperită de mici pete roșii: „Ei bine, le spune ei, cred că am făcut un lucru rezonabil. Ar fi trebuit să moară cincisprezece milioane de europeni iar, după aceea, ne-ar fi venit foarte greu să reconstituim Cehoslovacia cea care era. Deci...”, „Domnule președinte, l-au întrebat ziaristii, ce credeți despre Hitler?” Iar Daladier a răspuns: „C'est un homme direct, qui a son franc-parler... Qui, il a son franc-parler...”

■ ■ ■ ■ ■

15... Pe aeroporturile din Londra și Paris, pe bulevardele pe care au trecut apoi limuzinele lor, Chamberlain și Daladier, precum marii eroi moderni, au cunoscut veritabile triumfuri publice: „V-am adus pacea!”, zeci și sute de mii de oameni strigându-și bucuria, satisfacțiile, mulțumirile. „Mulțumim Daladier”; „Mulțumim Chamberlain”; „Trăiască pacea”. Era, de fapt, o ușurare lașă. La o distanță nu teribil de mare, Praga și întreaga Cehoslovacie, izolate, abătute, grav îndurerate, îmbrăcaseră veșmintele de mare doliu. La Praga, generalul Sirovy, noul președinte al Consiliului de Miniștrii, cu fața plină de lacrimi și durere, lansa către populația țării sale un apel la calm plin de demnitate și amărăciune: „Am cântărit totul... Ori o apărare disperată, sacrificiul unei întregi generații de adulți, fără a mai număra femeile și copiii, ori acceptarea unor condiții fără precedent în istorie. Am fost abandonați. Am rămas singuri. Toți vecinii noștri s-au înarmat. Poziția noastră a fost și este identică cu cea a unei fortărețe asediate de forțe zdrobitoare”.

■ ■ ■ ■ ■

16. Un mărunț motiv de a-și șterge îngrijorarea avea, se pare doamna Chamberlain, care, la plecarea prima oară în Germania a soțului său, rugase pe însoțitorii primului-ministru „să-l împiedice să se obosească. Este la capătul puterilor. Sinuzita îl omoară”... Iar Chamber-

lain, obosit totuși în extrem, nu a făcut pe parcursul întregii epoei, o astfel de criză. Acesta era „făptulețu” bun. Faptul uriaș și rău, criminal era acela că lumea, în afara unor puțini, încă nu înțelegea la ce tragedie subscriseră Marea Britanie și Franța, și la ce tragedii, care vor urma, subscriseră cele două mari puteri europene, Germania nazistă, în schimb, era triumfătoare... În Parlamentul Franței, în 4 octombrie, cu 535 de voturi „pentru” și 73 de voturi „contra” ale deputaților comuniști, plus alte 2 voturi izolate, acordurile de la Munchen au fost aprobate fără multe discuții. Iar ziarul „Le Pont Parisien” a deschis o „Livre d'or” dedicată marilor semnatari de la Munchen. Aici, mai mult de 1 milion de semnături s-au strâns destul de rapid. La Londra, aceleași evoluții... Nu s-a uscat, însă, bine cerneala pe Tratatul (Diktatul) munchenez, că acesta deja era nerespectat, în și mai mare măsură lovind Cehoslovacia. Plebiscitul prevăzut în octombrie pentru districtele cehe contestate nu a mai avut loc, trupele germane ocupându-le autoritar și pe acestea. În vreme ce Ungaria și Polonia își tăiau și ele partea lor din Cehoslovacia. Garanțiile de frontieră promise de către Germania statului cehoslovac mutilat nu i-au fost acordate. Iar Marea Britanie și Franța stăteau încă în expectativă... În 14 martie 1939, ultimele iluzii au căzut: Hitler și soldații săi au intrat în Praga. Cehoslovacia nu mai exista... Cinci luni mai târziu, izbucnea cel de - Al Doilea Război Mondial. Au murit zeci și zeci de milioane de oameni, lumea s-a transformat în ruină. **Munchenul nu a salvat pacea, minciuna a avut totuși picioare scurte.** Istoria se repetă? Sigur că se repetă, deoarece nici n-o cunoaștem și nici nu o interpretăm îndeajuns. Și avem și o doză mare de infatuare și inconștiență. Să învățăm, totuși, din istorie.

Bibliografie (selectiv)

Raymond Cartier - „La Seconde Guerre Mondiale”, Larousse, Paris, 1965

Gilbert Guilleminault - coord. „Les années difficiles”, Denoël, Paris, 1956. Vezi Marie Jeanne Viel - „La grande desillusion de Munich (septembre 1938) etc.”

Martin Gilbert, Richard Gott, „Conciliatorii”, Editura Politică, București, 1966

Dan Popescu - „Parcurs însângerat. Tragedii și destine tragice într-o lume învolburată, 1940-1945”, Edit. Continent, 2021

William L. Shirer - „Le IIIe Reich, des origines a la chute”, Presses de la Cité, Paris, 1990

... „Le Bilan du XXe siecle” Edit. Haronberg, Bruxelles, 1997

Edvard Benes, Hodza Milan

Virgil NICULA urmare din pagina 3

a istoriei orașului.

Cele 13 universități ale orașului sunt responsabile de o parte din diversitatea sa - circa 30.000 de străini din 150 de țări îl numesc acasă - și oferă întreprinderilor în creștere o forță de muncă educată și calificată. Acest lucru oferă Brno-ului o atmosferă tânără și vibrantă. Există multe evenimente culturale, expoziții, festivaluri de muzică și teatre pe parcursul anului. Comparativ cu orașele mari europene, prețurile pentru divertisment, mâncare și cazare sunt în general mai accesibile. Brno este un paradis pentru iubitorii de cafea, cu zeci de cafenele independente care vând amestecuri uimitoare provenite din fiecare colț al lumii. Aici întâlnim unele dintre cele mai bune berării artisanale din țară. În Brno au loc multe festivaluri de mâncare pe tot parcursul anului, și de bere, desigur, festivaluri de vin, dar și al ardeilor iuți, de burgeri, de gulaș, tot felul de celebrări ale „mâncărilor extreme”, unele dintre acestea având ocazia să le degustăm și noi. Târgul tradițional de Crăciun primește de asemenea mulți vizitatori.

Împrejurimile au de oferit obiective turistice însemnate. Orașul cu un nume greu de pronunțat, *Kroměříž*, este locul unde se află un palat baroc impresionant ce datează din 1664. Bijuteria palatului este Grădina Plăcerii, unde arta grădinăritului se îmbină armonios cu livezi, iazuri, fântâni și sculpturi. *Třebíč*, situat la aproximativ o oră de Brno, are un cartier evreiesc antic bine conservat, un labirint de străduțe înguste cu două sinagogi și un cimitir impresionant, fiind unul dintre cele mai mari din Europa.

Moravia de Sud

este faimoasă pentru podgoriile și cultura vinului, unde se pot face excursii de o zi cu degustări locale. Iubitorii de natură vor aprecia Pădurea Moraviană Karst, o zonă protejată cu peșteri și formațiuni de calcar, un loc ideal pentru drumeții și activități în aer liber. De asemenea, Brno este situat convenabil aproape de granițele Austriei și Slovaciei.

Orașe precum Viena și Bratislava, sau Praga, sunt situate la doar o scurtă călătorie cu trenul, ceea ce face din Brno o oprire excelentă într-un itinerar în Europa Centrală. Unul dintre cele mai mari avantaje ale vizitării Brno-ului este absența turismului de masă. În timp ce Praga poate părea aglomerată, mai ales în sezonul de vârf, Brno oferă o experiență mai liniștită, principalele atracții pot fi vizitate fără cozi lungi și rezervările la restaurante nu trebuie făcute cu mult timp înainte. Acest lucru face orașul ideal pentru călătorii care preferă un turism mai relaxat.

Berlin,

capitala Germaniei, este un centru important pentru domeniile precum științele vieții, tehnologiile informaționale, biotehnologia, e-commerce și industria farmaceutică. De asemenea, orașul găzduiește un număr semnificativ de industrii creative, media și muzică, publicitate și design, toate având o contribuție semnificativă la economia locală și globală. Este, de asemenea, recunoscut ca un loc important pentru evenimente internaționale, cum ar fi IFA, ILA Berlin Air Show și ITB, toate având un impact considerabil asupra turismului și economiei locale.

Astfel, tendințele globale în turism, cum ar fi schimbările climatice, digitalizarea și nevoia de experiențe autentice, sunt integrate în mod strategic în dezvoltarea orașelor europene, iar Berlin se află în prima linie a acestora, demonstrând modul în care tehnologia și durabilitatea pot coexista și contribui la crearea unui viitor mai sustenabil pentru industria turismului.

Ca noutăți referitoare la capitala Berlin, nu putem să nu menționăm evenimentul cu care ne mândrim, legat de Anul Brâncuși.

Cea mai mare retrospectivă a operei lui Constantin Brâncuși în Germania

este organizată anul acesta de Fundația Patrimoniului Cultural Prusac în colaborare cu Centrul Pompidou din Paris. Neue Nationalgalerie găzduiește, în perioada 20 martie - 9 august, mai mult de 150 de sculpturi, fotografii, filme și materiale de arhivă. Lucrările provin de la Pompidou, dar și din colecții private și publice internaționale. Vor fi prezentate opere ca „Sărutul”, „Pasărea măiastră” și „Coloana fără sfârșit”. Un punct de atracție special este reconstrucția parțială a celebrului său atelier, expus în afara Parisului pentru prima dată în șapte

decenii. Anul 2026 este desemnat Anul Brâncuși, marcând 150 de ani de la nașterea artistului. Constantin Brâncuși (1876 - 1957) este considerat unul dintre cei mai importanți sculptori, un pionier al abstracționismului sculptural la începutul secolului XX. După ce a început cu o formare academică tradițională, și-a dezvoltat propriul stil distinctiv la Paris, începând cu anul 1907. Expoziția Brâncuși de la Berlin este prima care are loc în Germania în mai bine de 50 de ani. Este curatoriata de Klaus Biesenbach și Maïke Steinkamp, de la Neue Nationalgalerie, și de Ariane Coullondre și Valérie Loth, de la Centrul Pompidou Paris și are loc sub patronajul comun al președintelui federal Frank-Walter Steinmeier și al președintelui francez Emmanuel Macron.

După anii dificili ai pandemiei de coronavirus, industria călătoriilor a revenit spectaculos în 2025, demonstrând, încă o dată, o capacitate extraordinară de adaptare și reziliență, similară cu cea observată după crizele din 2009-2010 sau 2020-2021. Creșterile de preț din ultimii ani au avut un impact limitat asupra cererii globale, confirmând faptul că dorința de a călători rămâne puternică. Totuși, pe fundalul schimbărilor geopolitice și climatice, incertitudinile și noile riscuri câștigă teren. Modelele de afaceri de succes din trecut nu mai oferă garanții pentru viitor, iar managementul schimbării și al riscului redevine o prioritate esențială. Astăzi, supraviețuirea în industria turismului presupune sisteme funcționale de avertizare timpurie și o capacitate sporită de adaptare rapidă la condițiile schimbătoare ale piețelor.

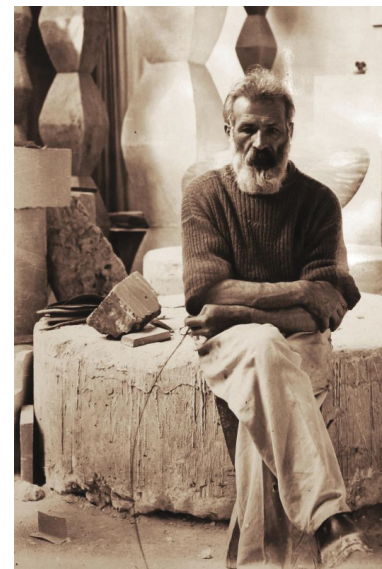
Totodată, presiunea asupra resurselor naturale impune dezvoltarea unor noi forme de cooperare locală și regională. Organizațiile de management al destinațiilor (OMD) devin tot mai importante în echilibrarea intereselor economice, ecologice și sociale. Gestionarea fluxurilor de vizitatori, conservarea mediului și integrarea dezvoltării imobiliare responsabile sunt teme centrale în managementul modern al destinațiilor.

În ciuda revenirii complete a volumului de călătorii internaționale în 2025, noile tehnologii schimbă fundamental regulile jocului. Debaterile de la ITB Berlin au subliniat importanța investițiilor în automatizare, managementul datelor și analiza predictivă pentru menținerea competitivității. Inteligența artificială (AI) este pregătită să revoluționeze industria turismului. De la agenți autonomi pentru rezervări și asistenți virtuali, la itinerarii personalizate în timp real și oferte dinamice de preț, viitorul turismului va fi tot mai digitalizat. Companiile trebuie să își adapteze marketingul pentru a păstra credibilitatea într-o piață unde încrederea în sursele de informație devine tot mai esențială. Utilizarea transparentă a datelor, securitatea informațiilor și dialogul autentic cu clienții sunt priorități absolute.

Astăzi, industria turismului este în fața unor provocări complexe: necesitatea investițiilor în infrastructura IT proprie, tranziția către practici de afaceri sustenabile, valorificarea oportunităților oferite de inteligența artificială și atragerea forței de muncă specializate. Pentru a rămâne competitivă, industria trebuie să adopte strategii curajoase, să regândească modelele de business și să răspundă rapid cerințelor unui mediu tot mai dinamic și provocator.

Participarea noastră la ITB Berlin 2026 a fost nu doar o oportunitate de a înțelege aceste transformări, ci și un impuls de a ne pregăti mai bine

pentru viitorul educației și al industriei turismului.

Euroeconomia XXI

Comitetul editorial

Dan POPESCU

Redactor șef coordonator

Nicolae EȘANU

Paula COTARCEA,
secretar general
de redacție

Consiliul științific

Prof. dr. Dan POPESCU

Prof. dr. Lucian BELAȘCU

Acad. prof. univ. dr.

habilitat DHC Grigore

BELOSTECINIC,

Republica Moldova

Conf. dr. Vasile BRĂTIAN

Paula COTARCEA

Prof. dr. Viorel

CORNESCU

Prof. dr. Partenie

DUMBRAVĂ

Conf. dr. Nicolae EȘANU

Prof. dr. Alexandra

HOROBET

Prof. dr. Eugen

IORDĂNESCU

Conf. dr. Paul LUCIAN

Prof. dr. Silvia

MĂRGINEAN

Conf. dr. Virgil NICULA

Prof. dr. Iacob

PETRU PÂNTEA

Lector dr. Dan-Alexandru

POPESCU

Conf. dr. Raluca SAVA

Conf. dr. Eduard STOICA

Prof. dr. Răzvan ȘERBU

Prof. dr. Cristina

TĂNĂȘESCU

editori

GRUPUL DE PRESĂ ȘI

EDITURĂ "CONTINENT" SRL

CAMERA DE COMERȚ,

INDUSTRIE ȘI AGRICULTURĂ

A JUDEȚULUI SIBIU

ISSN 1841-0707

Tel. 0742.483813,

e-mail contisib@yahoo.com

Articolele apărute în revistă exprimă punctele de vedere ale autorilor, care pot fi diferite de cele ale redacției.

Diana Maria BRAGA
 urmare din pagina 1

In this context, the question arises as to why "Agriculture 4.0" is so slow to take root in Romania, despite the availability of European funding and modern technologies. The main obstacles are not only financial, but also include a lack of digital skills, an aging farming population, weak internet infrastructure, and fragmented land ownership. Moreover, reluctance to join agricultural cooperatives makes it difficult to amortize investments in modern equipment. Still, there is hope: a new generation of farmers, familiar with technology, is beginning to transform farms into genuine digital hubs. The conclusion is clear: the future of Romanian agriculture does not lie in abandoning tradition, but in combining it with innovation in order to remain competitive in an increasingly demanding European market.

Deși agricultura mondială a intrat în era dronelor, a senzorialor inteligente și a inteligenței artificiale, în multe sate românești sapa încă domină peisajul. În acest context se ridică întrebarea de ce „Agricultura 4.0” întârzie să prindă rădăcini în România, în ciuda fondurilor europene și a tehnologiilor disponibile. Principalele obstacole nu țin doar de bani, ci și de lipsa competențelor digitale, îmbătrânirea populației agricole, infrastructura slabă de internet și fragmentarea terenurilor. În plus, reticența față de asocierea în cooperative face dificilă amortizarea investițiilor în echipamente moderne.

Totuși, există speranță:

O nouă generație de fermieri, familiarizată cu tehnologia, începe să transforme fermele în adevărate hub-uri digitale. Concluzia este clară: viitorul agriculturii românești nu înseamnă renunțarea la tradiție, ci îmbinarea ei cu inovația, pentru a rămâne competitivă într-o piață europeană tot mai exigentă.

Imaginea idilică a țăranului care trudește pământul cu sapa, de la răsărit până la apus, este minunată pentru poveștile copilăriei, dar din ce în ce mai falimentară pentru economia reală. Astăzi, pe piețele europene hiper-competitive, agricultura

nu se mai face doar cu sapa în mână, ci din fața monitoarelor.

„Agricultura 4.0”

reprezintă o industrie bazată pe date, eficientă și reducerea costurilor. Tractoarele autonome ghidate prin satelit care optimizează fiecare centimetru de brazdă, dronele care scanează din aer sănătatea culturilor pentru a doza milimetric îngrășământul și senzorii inteligenți de pe gâtul vacilor care trimit alerte direct pe smartphone-ul fermierului atunci când animalul este bolnav sunt doar câteva dintre îmbunătățirile pe care acest tip de agricultură le poate aduce.

Și totuși, când privim spre satele românești, această revoluție tehnologică pare adesea un scenariu SF. Tehnologia există, fondurile europene ne bat la ușă, dar adopția ei pe scară largă se lovește de bariere mult mai încăpățănate decât simpla lipsă a capitalului. De ce întârzie, așadar, tableta să ia definitiv locul sapei?

De cele mai multe ori, dăm vina pe lipsa finanțării. Dar realitatea din teren ne arată că cauzele sunt multiple. Analfabetismul digital și criza de specialiști este una dintre aceste probleme. Cu ajutorul fondurilor europene, poți aduce în curtea fermei un tractor de 200.000 de euro, dotat cu cel mai nou software. Dar cine îl operează? Populația agricolă îmbătrânește rapid, iar tinerii migrează spre centrele urbane sau spre străinătate. Avem nevoie nu doar de tractoriști, ci de tehnicieni agricoli capabili să interpreteze hărți satelitare și date agronomice. Pentru mulți fermieri în vârstă, un ecran tactil plin de grafice reprezintă o barieră uriașă.

Agricultura de precizie se bazează pe rețele de tip IoT (Internet of Things). Senzorii de umiditate din sol sau stațiile meteo locale trebuie să transmită date în timp real. Din păcate, în multe zone rurale, mai ales în arealele colinare și montane cu pășuni, semnalul 4G sau 5G este inexistent. Fără o conexiune stabilă la internet, cele mai scumpe echipamente inteligente devin doar niște bucăți de plastic și metal.

Pentru a amortiza costul unei drone agricole sau al unui sistem inteligent de irigații, ai nevoie de o suprafață agricolă considerabilă. Pe parcele de 1-2 hectare, investiția în

tehnologie de top nu are sens economic. Soluția evidentă este asocierea în cooperative, prin care mai mulți fermieri mici pot cumpăra și folosi în comun echipamente de ultimă generație. Totuși, reticența istorică față de asociere ține micul producător blocat în tehnologii din secolele trecute.

În economie, ineficiența se plătește scump. Fără instrumente digitale, fermierul aruncă îngrășământ și pesticide la întâmplare, risipind resurse care au devenit extrem de scumpe în ultimii ani. În zootehnie, lipsa monitorizării automatizate duce la pierderi de producție. O boală depistată târziu înseamnă costuri veterinare mari și lapte aruncat.

Un algoritm de Inteligență Artificială poate procesa hărți de satelit din ultimii 10 ani pentru a identifica zonele cu potențial productiv scăzut. În loc să aplice uniform îngrășământ pe tot terenul, fermierul modern poate crea „hărți de aplicare variabilă”. Practic, tehnologia ne permite să nu mai luptăm împotriva naturii, ci să colaborăm cu ea la un nivel de detaliu microscopic.

Nu mai este un secret că România se confruntă cu perioade de secetă pedologică extremă. Digitalizarea oferă însă un instrument eficient prin managementul inteligent al apei. Senzorii de umiditate plasați la diferite adâncimi în sol comunică direct cu sistemele de irigații prin picurare. Apa nu mai este eliberată la întâmplare, ci exact atunci când planta dă primele semne de secetă, la nivelul rădăcinii. Această eficiență salvează atât cultura, cât și resursele de apă.

Într-o piață unică europeană, fermierul român ne-digitalizat produce scump. Când costurile de producție sunt mari, produsul final este scos de pe raft de marfa de import, mai ieftină, obținută prin optimizare tehnologică.

Consumatorul modern, în special cel urban, este tot mai exigent. Vrea să știe de unde vine produsul și cum a fost obținut. Tehnologia Blockchain începe să pătrundă în lanțul alimentar românesc, permițând

transparență totală.

Imaginați-vă un cod QR pe eticheta unui borcan de miere: prin scanare, cumpărătorul poate vedea coordonatele GPS ale stupinei, analizele de laborator și data exactă a recoltării. Pentru micul producător român, aceasta devine o unealtă puternică de diferențiere și marketing.

Pentru ca această transformare să se accelereze, este necesară și o schimbare la nivel de politici publice. Subvențiile trebuie orientate spre modernizare, nu doar spre supraviețuire. Statul ar putea finanța servicii digitale, software agricol și educație tehnologică. Este nevoie de specialiști care să explice fermierilor cum să utilizeze datele, nu doar să gestioneze dosare.

România se află într-un punct critic. Are resurse naturale valoroase, dar un decalaj tehnologic semnificativ. Agricultura 4.0 nu înlocuiește omul. Îl ajută să devină mai eficient, mai informat și mai competitiv.

Agricultura devine atractivă pentru tineri pasionați de IT, inginerie și business. Aceștia se întorc în ferme cu laptopuri și drone, transformând exploatațile în sisteme moderne de optimizare.

REFLECȚII

Spiritul și respirația

Spiritul este asociat cu respirația! (*Spirit: the breath of life!* - Fritjof Capra). Dar când învață Spiritul (conștiința) să trăiască fără respirație? Conștiința ca stare a materiei rămâne nonlocalizată după neantizarea corpului?

Dorel Morândău, PhD – Reflectii... vol 1.106

Respirația, esența universului

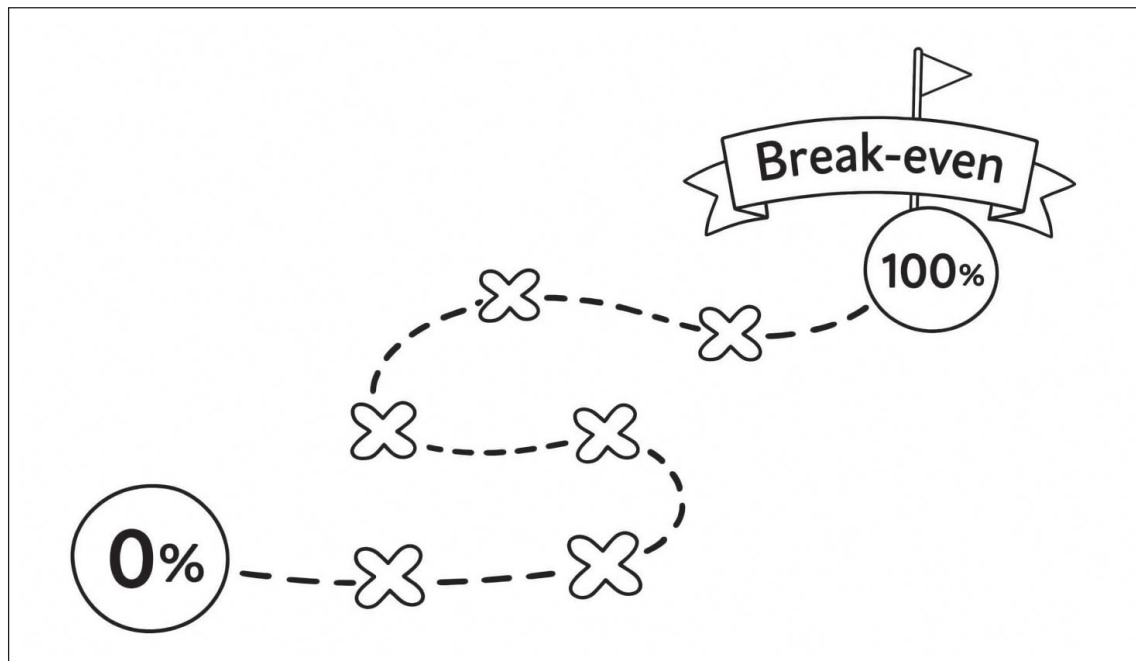
Nu întâmplător yoghinii acordau o importanță deosebită respirației! Respirația este esența universului. Există multe feluri de respirație, așa cum există multe feluri de apă și așa cum există multe feluri de conștiință!

Dorel Morândău, PhD – Reflectii... vol 1.107

De ce startup-urile ar trebui să pornească de la 0% equity

Why Startups Should Begin at 0% Equity

The classic startup model almost always begins with an initial equity distribution among founders, splitting the full 100% between them. In practice, however, this distribution often proves premature, as it is based on assumptions about future contributions rather than actual ones. The **5-Star Planet®** model starts from a different premise: instead of startups beginning with 100% of equity already allocated, they can start from 0% equity, with ownership built progressively based on real contributions.

Modelul clasic al startup-urilor pornește aproape întotdeauna de la o distribuție inițială de equity (părți sociale) între fondatori, împărțindu-se cei 100% între aceștia. În practică însă, această distribuție se dovedește de multe ori prematură: se bazează pe presupuneri despre contribuții viitoare, nu pe contribuții reale. Acest model aduce cu el o serie de probleme structurale: conflicte între fondatori, dificultăți în atragerea altor noi contribuitori, costuri legale ridicate și o presiune constantă asupra fondatorilor de a găsi finanțare.

Modelul **5-Star Planet®** pornește de la o idee diferită: în loc ca startup-urile să înceapă cu 100% equity deja distribuit, ele pot începe de la 0% equity, iar procentele se construiesc progresiv, pe baza contribuțiilor reale.

Mai jos sunt zece dintre problemele structurale pe care acest model și platformă încearcă să le rezolve.

1. Lipsa unui spațiu unde loghezi toate contribuțiile, unde prezinți startup-ul și în ce moment te afli, cât a fost realizat din planificarea proiectului de la momentul ideii la break-even.

Multe echipe de fondatori au o idee, dar nu au un spațiu clar unde să o organizeze și să o prezinte: unde pot arăta stadiul proiectului, cine a contribuit până acum, ce activități urmează și unde sunt necesari noi contribuitori.

Soluția 5-Star Planet®:

Platforma permite înregistrarea unei idei de startup în câteva minute și oferă instrumente pentru organizarea proiectului: backlog de activități, contribuții deja realizate și distribuția potențială a profitului pentru fiecare contribuție.

2. Costuri pentru juridic mari în primii ani ai unui startup

În faza inițială, startup-urile au

venituri zero, dar se confruntă cu costuri legale semnificative: contracte între co-fondatori, acorduri cu investitori, poate o planificare ESOP sau consultanță juridică pentru structurarea equity-ului.

Soluția 5-Star Planet®:

Modelul propune un contract standard unic, aplicabil tuturor contributorilor și tuturor startup-urilor membre ale ecosistemului. Standardizarea poate reduce costurile legale cu peste 90%.

3. Negocieri complicate privind equity-ul

Atragerea co-fondatorilor sau investitorilor implică stabilirea distribuției equity-ului încă dintr-un stadiu foarte incipient, când importanța participărilor este greu de estimat. Se discută procentele de equity, cât primește fiecare (investitori, angajați), când îl primește efectiv (vesting, cliff), ce se întâmplă dacă cineva pleacă sau ce drepturi au investitorii. Cum aceste discuții au loc separat cu fiecare participant, procesul poate deveni consumator de timp și energie.

Soluția 5-Star Planet®:

Negocierea se simplifică total. În loc să negocieze procente viitoare abstracte, contributorii stabilesc valoarea contribuției lor: un task sau un set de activități, evaluat fie la valoarea de piață, fie în ore de lucru. Totul se raportează la contribuții existente.

4. Încrederea, lipsa de transparență pentru contributorii noi

Un contributor invitat într-un startup nu are întotdeauna garanția că toate acordurile existente sunt vizibile sau corecte pe termen lung.

Soluția 5-Star Planet®:

Toți contributorii operează sub același contract standard. Modelul economic și Carta 5-Star Planet®

stabilesc reguli clare de guvernare și transparență pentru toți participanții.

5. Problema fiscală a „sweat equity”

După înființarea unui SRL, oferirea de părți sociale (equity) pentru contribuții non-financiare (respectiv ajutor în promovare, în marketing, în vânzări sau în dezvoltarea de produs) devine dificilă pentru că necesită majorarea capitalului social, iar pentru majorare este nevoie efectivă de capital financiar.

Soluția 5-Star Planet®:

Modelul adaptează conceptul de joint venture la structura unui startup. Compania rămâne vehiculul fiscal, iar contractul 5-Star Planet® devine acordul operațional al joint venture-ului, permițând distribuirea valorii fără modificări permanente ale capitalului social.

6. Burnout-ul fondatorilor

Fondatorii ajung adesea să poarte simultan pălăriile multiple: CEO, manager de proiect, manager de produs, administrator legal, responsabil de vânzări sau dezvoltare și responsabil de finanțare și equity manager. Este nevoie de finanțare după validarea nevoii pentru că este nevoie de capital, tocmai pentru că este nevoie de efort pe palierele de care spuneam la punctul 5, promovare, marketing, vânzări și dezvoltarea de produs. Odată soluționată acea problemă de capital rămâne doar problema și identificarea echipei de contribuitori și parteneri specialiști, persoane fizice sau alte companii.

Soluția 5-Star Planet®:

Nu mai este nevoie să atragi capital pentru a angaja echipe de specialiști. Acum te poți adresa

direct partenerilor din piață sub forma unui parteneriat pentru care vor primi procente din profit și equity într-un final. Rolurile pot fi distribuite între contributori și specialiștii din piață. Fondatorii nu trebuie să mai conducă fiecare aspect al companiei, să alerge după finanțare și să se împartă în zeci de direcții, ci se pot concentra pe ceea ce este esențial: viziunea, claritatea și direcția proiectului.

7. Startul greșit al distribuției de equity

Multe startup-uri pornesc cu distribuții de exemplu tipul 50-30-20 între fondatori. Dacă unul dintre ei își pierde interesul sau pur și simplu nu se mai poate implica, pentru că așa este viața, procentul rămâne blocat și devine o problemă pe termen lung dacă nu a fost deja stabilită în prealabil valoarea contribuției.

Soluția 5-Star Planet®:

Startup-urile pot începe de la 0% equity. Procentele se acumulează treptat, în funcție de contribuțiile reale aduse proiectului. În acest fel intervine „skin in the game”, adică o mai mare implicare va conduce către o responsabilitate mai mare și astfel cota-parte și investiția lor devine mai mare.

8. Nealinierarea dintre fondatori și investitori

Fondatorii urmăresc viziunea și dezvoltarea pe termen lung a companiei, în timp ce investitorii au alte priorități și își doresc o strategie de exit.

Soluția 5-Star Planet®:

Modelul pune accentul pe profitabilitate. Contributorii își recuperează investiția din profitul generat, iar exit-ul devine o decizie individuală, nu un obiectiv structural al companiei.

9. Ce treabă are un startup cu profitul? Startup-ul trebuie să se valideze prin cotă de piață. Aceasta devine o problemă atunci când este nevoie de profit pentru a-l împărți conform angajamentului.

Multe startup-uri cresc prin infuzii constante de capital (runde de investiții), aleargă după cota de piață (vânzări mai multe sau achiziții de alte companii) și poate chiar să rămână ani de zile neprofitabile, până când sunt preluate câteodată de alte entități pentru a le face profitabile. Nu este ceva negativ economic, în final este un model după care funcționează mare parte din economia globală, dar poate fi dacă vrei să pleci la drum cu angajamentul de a împărți profitul.

Cred că din acest motiv nu vedem corporații care își asumă public cedarea unui procent din profitul investitorilor organizațiilor nonprofit. Pentru că este imposibil să schimbi o corporație care deja a fost construită, unde acționariatul este divers și corporativ. Dar dacă pleci la drum din start cu un astfel de angajament, poate ar fi altceva. Startup-urile de azi sunt corporațiile de mâine.

Soluția 5-Star Planet®:

Startup-uri unde se pune accentul pe profit, cu un angajament de împărțire a profitului și cu programe solide de participății (equity) pentru viitorii angajați și comunitate (vezi următorul paragraf).

10. Integrarea responsabilității sociale în ADN-ul startup-ului și parte din cultura organizațională

Donațiile făcute de companii către organizațiile nonprofit sunt adesea separate de modelul economic al întreprinderii, fiind o decizie personală a board-ului sau a conducerii.

Soluția 5-Star Planet®:

Modelul adaugă în ADN-ul startup-urilor licențiate 5-Star Planet®, un angajament clar: cel puțin 10% din profitul net al contributorilor (startup-ului) va fi direcționat către ONG-uri sau inițiative comunitare alese separat, de fiecare contributor în parte.

Spre un nou model economic pentru startup-uri

Modelul tradițional al startup-urilor a fost construit în jurul creșterii accelerate și al exit-urilor spectaculoase. Acest model a generat companii extraordinare, dar și o concentrare masivă de capital și o presiune asupra fondatorilor de a atrage capital în mod continuu.

5-Star Planet® propune o schimbare de paradigmă.

În locul startup-urilor construite pentru a fi vândute, propune startup-uri construite pentru a deveni profitabile.

În locul unei separări stricte între angajați, fondatori și investitori, propune comunități de contribuitori.

În locul competiției pentru capital, propune colaborarea pentru crearea de valoare.

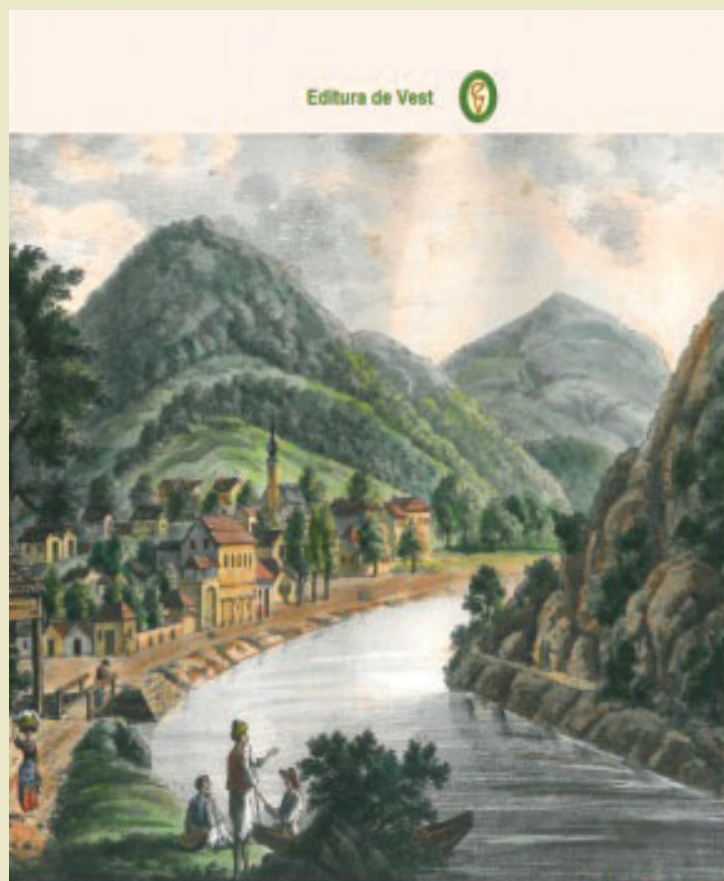
Poate că viitorul startup-urilor nu va fi definit de cine ridică cea mai mare rundă de investiții, ci de cine reușește să construiască nu doar un business, ci o comunitate profitabilă.

Echipele 5-Star Planet

Costin Feneșan, Banatul văzut de străini 1770-1800

Specialist în domeniul istoriei medii a Transilvaniei și a Banatului, autorul ne descifrează, pe baza documentelor cercetate, o lume de o diversitate economică, socială, confesională și culturală fascinantă. Rod al cercetărilor în arhivele din Ungaria, Austria și Germania și în egală măsură în Arhivele Naționale ale României contribuțiile remarcabile ale istoricului Costin Feneșan sunt cunoscute în istoriografia românească. Amintim selectiv *Documente medievale bănățene (1440-1653)*, Editura Facla, Timișoara 1983, *Cnezi și obercnezi în Banatul Imperial (1716-1778)*, Editura Academiei Române, București 1996, *Administrație și fiscalitate în Banatul imperial (1716-1778)*, Editura de Vest, Timișoara 1997. La acestea se adaugă activitatea de editor marcată de o acribie deosebită: *Johann Kaspar Steube, Nouă ani în Banat (1772-1781)*, editor Costin Feneșan, Editura de Vest, Timișoara 2004, *Diplome de înnoțire și blazon din Banat (secolele XVI-XVII)*, editor Costin Feneșan, Editura de Vest, Timișoara 2007, *Sub steag stăin*, editor Costin Feneșan, Editura Enciclopedică, București 2011.

Situat în sud-estul european, Banatul a fost și un spațiu de tranzit pentru negustori, misionari și diplomați străini, prieteni sau neprieteni, de la care au rămas mărturie valoroase despre Banatul istoric și zona adiacentă. Și toate aceste mărturii, fie sub forma unor rapoarte de serviciu sau corespondență personală, cercetătorul Costin Feneșan le comentează și interpretează cu știința și pasiunea istoricului și arhivistului pentru care documentul de arhivă este izvorul și temelia scrierii istoriei. Analiza istorică debutează cu un comentariu detaliat al autorului asupra contribuțiilor anterioare referitoare la „literatura de călătorie” din ultimul sfert al secolului al XVIII-lea, iar pentru o înțelegere cât mai bună, el face traducerea în limba română a relatărilor, și adaugă note explicative pentru înțelegerea contextului vremii, urmate de textul

ISBN - 978-973-36-0857-8

Colecția
Revoluția

Costin FENEȘAN – BANATUL VĂZUT DE STRĂINI. 1770-1800

Editura de Vest

în limba originală, la care sunt prezentate biografiile celor 12 autori luați în discuție. La aceia istoricul Costin Feneșan are în vedere mediul lor de proveniență, gradul de instruire academică, itinerariul și scopul călătoriilor, tipologia informațiilor strânse etc., identificând membri ai familiei imperiale habsburgice, nobili, funcționari de stat, savanți, liberi profesioniști, savanți și chiar meșteșugari. Între aceștia îi analizează pe arhiducele Franz von Habsburg, fratele viitorului împărat Iosif al II-lea, urmat de conții Johann Centurius von Hofmannsegg, Dominic Teleki de Sic și Charles Marie de Irrumberry de Salaberry, pe înaltul funcționar Ignaz von Born, pe Cristoph Ludwig Seipp, actor și director de teatru, urmați de Nikolaus Ernst Kleemann, negustorul Franz Jenne și avocatul britanic William Hunter. Alături de ei sunt vizați și polihistorul italian Domenico Sestini, meșterul pantofar din Gotha, Johann Kaspar Steube, dar și meșterul peruchier din Frankfurt pe Main, Johann Hermann Dielhelm, acesta din urmă nefiind călător prin Banat, care și-a redactat contribuția în baza altor cărți citite de el. Ceea ce sesizează extrem de pertinent

istoricul Costin Feneșan, legat de instruirea academică a celor 12 călători este contribuția lor la redarea informațiilor despre oamenii și locurile văzute în Banat care apar, în opinia autorului ca o consecință firească a studiilor urmate, de la cele universitare făcute de Johann Centurius von Hofmannsegg, absolvent al Universității din Leipzig și membru de onoare al Academiei de științe a Prusiei, sau cele ale lui Ignaz von Born, absolvent al Facultății de Drept a Universității din Praga și al Academiei Miniere de la Schemnitz, membru de onoare și el al mai multor academii de știință europene. Dar și Johann Kaspar Steube, Johann Hermann Dielhelm sau Nikolaus Ernst Kleemann, mai degrabă autodidacți cu studii preuniversitare, care scriu deosebit de interesant și pasionant în același timp. Ce este de remarcat, istoricul și cercetătorul Costin Feneșan urmărește și traseele călătoriilor străini prin Banat, unii din călători vor folosi calea fluvială în lungul Dunării din sectorul bănățean, alții calea terestră prin culoarul Timiș-Cerna. Prin Caransebeș, Valea Bistrei și Poarta de Fier a Transilvaniei prin Hațeg, dar și prin Lugoj și Făget spre Dobra. Tot calea

terestră va fi folosită de la Tisa la Timișoara, prin Câmpia Banatului, prin Becicherecul Mare și Jimbolia, sau prin Comloșul Mare și Sănnicolaul Mare. Desigur că funcțiile de scopurile și interesele urmărite timpul călătoriilor a variat de la trei și șase zile la două săptămâni și chiar două luni. O detaliată listă a scopurilor acestor călătorii o face istoricul îndrăgostit de plaiurile natale, stabilind o ierarhie a lor: călătorie în scop educativ și de plăcere - cazurile arhiducelui Maximilian Franz von Habsburg și a contelui Dominic Teleki de Sic - călătorie de afaceri sau de serviciu, călătorie de cercetare, călătorie divertisment - cazurile lui William Hunter și ale contelui de Salaberry, călătorii cu scop multiplu - cum au fost cazurile lui Ignaz von Born, interesat de inspectarea stadiului de construire a noii topitorii de fier de la Reșița cu cercetări de mineralogie în munții metaliferi ai Banatului sau Domenico Sestini care, bucurându-se de plăcerile călătoriei a făcut și o documentare referitoare la antichitățile romane. La fel este și cazul contelui Hoffmannsegg care a îmbinat voiajul botanic și cinegetic cu studiul oamenilor și locurilor prin care a trecut. Contactele cu românii bănățeni au generat la călătorii străini, funcție de nivelul de instrucție și capacitatea de înțelegere a realităților istorice, concluzii diverse - Ignaz von Born nu este sigur de romanitatea românilor și de originea latină a limbii române, în schimb Domenico Sestini susține originea romană a românilor ca și contele von Hoffmannsegg și Johann Kaspar Steube, dar acesta din urmă, necunoscând backgroundul istoric face judecăți defavorabile referitoare la viața spirituală a românilor. O notă aparte face contele Dominic Teleki, care își ascunde cu greu disprețul față de românii și sârbi din Banat, ca reflex probabil al originii sale sociale și etnice. O impresie deosebită au produs asupra călătoriilor străini resursele solului și ale subsolului Banatului - în cazurile lui Ignaz von Born, Domenico Sestini și Franz Jenne, dar și regimentele de graniță, apreciate de Born, William Hunter.

De o deosebită atenție din partea călătorilor străini s-a bucurat și Timișoara, capitala Banatului, majoritatea lor a apreciat eleganța urbanistică și patrimoniul arhitectonic, dar și buna înțelegere interetică între locuitorii orașului. Urmare a călătoriilor în zona Banatului, în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea și la începutul secolului următor au fost publicate cărți, unele fiind traduse în alte limbi europene. Cartea lui Nikolaus Ernst Kleemann a avut trei ediții în limba germană (Viena, 1771, Leipzig, 1773, Praga, 1783). O traducere în olandeză (Haga, 1774), una în limba franceză (Neuchâtel, 1783) și una în suedeză (Stockholm, 1796). Cartea lui Ignaz von Born a fost tradusă în limba engleză (Londra, 1777), italiană (Veneția, 1778), și franceză (Paris, 1780), iar ediția în limba maghiară a lui Teleki (Viena, 1796) a fost publicată în traducere germană (Pesta, 1805). și jurnalul de călătorie al lui William Hunter a apărut în traducere germană (Leipzig, 1797) și tot în limba germană din relatării sale de călătorie (Nürnberg, 1829).

Concluziile istoricului Costin Feneșan după analiza documentelor cercetate, traduse și interpretate cu maximă acribie, sunt apreciative referitor la valoarea informațiilor despre societatea românească și viața cotidiană din ultimul sfert al secolului al XVIII-lea și completează în mod exhaustiv datele cunoscute până în momentul de față despre viața economică, socială, politică, administrativă, militară și culturală a unui teritoriu românesc integrat în spațiul european al epocii. Și dacă la aceste concluzii adăugăm litografiile colorate reprezentând Băile Herculane și Orșova Veche, harta Banatului de la 1783 și ilustrațiile de la finalul lucrării, putem spune că istoricul și cercetătorul Costin Feneșan aduce o viziune și o interpretare cu totul nouă asupra iluminismului bănățean din ultimele trei decenii ale secolului al XVIII-lea.

Recunoștință și reverență față de autor, din partea unui fost coleg,

Alexiu Tatu,
Sibiu, 9 martie 2026

